

Gazetecilerin Mesleki Memnuniyeti



2024 Araştırması Sonuç Raporu





This project is funded by the European Union
Bu proje Avrupa Birliđi tarafından finanse edilmektedir

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi Yayınıdır

This publication was produced with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of Association of Journalists and do not necessarily reflect the views of the European Union.
Bu yayın Avrupa Birliđi'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliđinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.



Gazeteciler Cemiyeti'nin Avrupa Birliđi finansal desteği ile yürüttüğu Demokrasi için Medya/Medya için Demokrasi Projesi ekibi tarafından hazırlanan Medya İzleme Raporları kapsamında 2025 yılının Ocak-Mart ayları arasında yapılan Mesleki Memnuniyet Araştırması'nda bulunan her türlü içerik kaynak gösterilerek kısmen veya tamamen çoğaltılabilir. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliđi'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Yazar: **Dr. Çağrı Kaderođlu Bulut** -Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Dizgi: **Elif Yazıcı Gümüşbiçak**

Kapak Fotođrafı: **Mine Toz / DepoPhotos**

Teşekkür:

Bu araştırmanın hazırlanmasında katkılarda bulunan **M4D Proje Ekibine** teşekkür ederiz. Çalışmalarımızda değerli rehberliğinden dolayı Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nazmi Bilgin'e teşekkürlerimizi sunarız.

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi

Telefon

Ofis: +90 312 468 12 09

Mobil: +90 533 045 08 67

Faks: +90 312 426 06 36

E-Posta

info@gc-tr.org

info@media4democracy.org

Web Adresi

www.gc-tr.org

www.media4democracy.org

Adres

Üsküp Caddesi (Çevre Sokak) No: 35 Çankaya Ankara

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	2
I. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER.....	3
Cinsiyet ve Yaş.....	3
Öğrenim Durumları.....	5
Şehir.....	7
Medya Mecraları.....	7
Medya Kurumlarının Kapsamı (Ulusal - Yerel).....	8
Mesleki Pozisyon.....	9
II. ÇALIŞMA KOŞULLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	12
Çalışma Biçimleri.....	12
Basın Kartı Sahipliği.....	12
Çalışma Süreleri.....	13
Ücretler.....	14
İşe Dönük Kaygılar.....	16
III. HABER ÜRETİM SÜRECİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	19
Sansür-Otosansür Uygulamaları.....	19
Tehdit, Suçlanma, Gözaltına Alınma ya da Yargılanma Pratikleri.....	20
Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Deneyimleri.....	23
IV. MESLEĞİN ANLAMI VE TOPLUMSAL YARARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	24
SONUÇ.....	30



TABLO VE GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1: Gazetecilerin cinsiyete göre dağılımı.....	4
Grafik 2: Gazetecilerin yaşa göre dağılımı.....	5
Tablo 1: Yaş gruplarına göre cinsiyet dağılımı.....	5
Grafik 3: Gazetecilerin öğrenim durumları.....	6
Tablo 2: Cinsiyete göre öğrenim durumları.....	7
Tablo 3: Gazetecilerin çalıştıkları medyanın kapsamına göre öğrenim durumları.....	7
Grafik 4: Gazetecilerin illere göre dağılımı.....	8
Grafik 5: Gazetecilerin çalıştıkları mecralar.....	9
Grafik 6: Gazetecilerin çalıştıkları kurumların kapsamı.....	9
Tablo 4: Yerel ve ulusal medya ölçeğinde cinsiyet dağılımı.....	10
Grafik 7: Gazetecilerin mesleki görev dağılımları.....	11
Grafik 8: Gazetecilerin sektörde çalışma deneyimleri.....	11
Tablo 5: Mesleki deneyim yılına göre cinsiyet dağılımı.....	12
Grafik 9: Gazetecilerin çalışma biçimleri.....	13
Grafik 10: Basın kartı sahipliği.....	14
Grafik 11: Gazetecilerin çalışma süreleri.....	14
Grafik 12: Gazetecilerin ücretleri (2024 – 2025).....	15
Grafik 13: “Aldığım ücretle geçimimi rahatlıkla sağlayabiliyorum”.....	16
Grafik 14: Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısı.....	17
Grafik 15: Gazetecilerin işlerine dönük en çok kaygı duydukları konular.....	18
Grafik 16: Gazetecilerin iş güvencesi ve yüksek ücret kıyaslamasına dönük tercihleri.....	18
Grafik 17: “Haber faaliyetlerimin sansüre uğradığı oldu/oluyor”.....	20
Grafik 18: “Haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberden vazgeçtiğim oldu”.....	21
Grafik 19: “Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz”.....	21
Grafik 20: “Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu”.....	22
Grafik 21: “Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım”.....	23
Grafik 22: Gazetecilik faaliyetlerini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama sıklığı.....	24
Grafik 23: “Gazetecilik mesleğinin düzenlenmesinde mevcut yasal mevzuatın yeterli olduğunu düşünüyorum.”.....	25
Grafik 24: “Gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığımı düşünüyorum”.....	26
Grafik 25: “Mesleğimin toplumda saygınlığımı arttırdığını düşünüyorum”.....	26
Grafik 26: “Seçme şansım olsa yine gazetecilik mesleğini seçerdim”.....	27
Grafik 27: “Meslek seçecek gençlere bu mesleği yapmalarını tavsiye ederim”.....	28
Grafik 28: “Bu meslekte meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma vardır”.....	28
Grafik 29: “Gazeteci olmak giderek değersizleşiyor”.....	29
Grafik 30: “Gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine inanıyorum”.....	30



GİRİŞ

Bu rapor Gazeteciler Cemiyeti tarafından yürütülmekte olan Media for Democracy, Democracy for Media (M4D) projesi kapsamında gerçekleştirilen mesleki memnuniyet anketinin sonuçlarını içermektedir. Araştırmanın amacı, gazetecilerin ekonomik, siyasal, toplumsal ve teknolojik dinamiklerle hızla dönüşmekte olan mesleklerine ilişkin algılarını ve değerlendirmelerini tespit edebilmektir. Bu değerlendirmeler, yalnızca Türkiye'deki gazetecilik mesleğine dönük yapısal unsurları değil, gazetecilerin kendilerini bireysel ve toplumsal açıdan bu meslek içerisinde nasıl konumlandıklarını göstermesi açısından da önemlidir.

Araştırma yöntemsel olarak nicel araştırma desenine sahiptir. Araştırmanın temelini oluşturan mesleki değerlendirme anketi 20 Ocak – 15 Mart 2025 tarihleri arasında internet üzerinden yürütülmüştür. Anketin gerçekleştirilmesi sürecinde hem Cemiyet ve M4D Projesi hesaplarından gazetecilere açık çağrı yapılmış, hem de medya kuruluşlarındaki gazetecilere e-posta ya da kısa mesaj gibi yollarla ulaşılmaya çalışılmıştır. Ankete Türkiye çapında 49 ilden ve yurtdışından, ulusal ve yerel medyadan, farklı mecralardan ve çeşitli görev alanlarından toplam 292 gazeteci katılmıştır.

Araştırmada gazetecilere demografik özellikleri, çalışma koşulları, haber üretim süreçleri ve mesleğe dönük değerlendirmeleri olmak üzere dört temel kategoride sorular yöneltilmiştir. Bununla birlikte, ülkedeki ekonomik krizin etkilerini daha doğrudan görebilmek üzere 2024 ve 2025 yılı ücretleri, bu süreçteki zam oranları karşılaştırmalı olarak sorulmuş ve alım gücündeki değişim tespit edilmeye çalışılmıştır. Çoktan seçmeli ve açık uçlu soruların yanı sıra likert ölçeğine dayalı yargı cümleleri de ankette yer almaktadır. Elde edilen verilerin analizi SPSS 25.0 istatistik analiz programı ile gerçekleştirilmiştir. Görselleştirmelerde grafikler ve tablolar kullanılmıştır. Bulguların aktarılmasında anketteki kategoriler gözetilmiştir. Bu çerçevede elinizdeki rapor dört bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, araştırmaya katılan gazetecilerin demografik özellikleri serimlenmekte; yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, yaşadıkları şehir, çalıştıkları medya mecrası, bu mecranın kapsamı (yerel, ulusal), sektörde çalışma yılı gibi veriler bu bölümde ele alınmaktadır. İkinci bölümde gazetecilerin çalışma koşullarına dönük değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu bölüm çalışma biçimleri, basın kartı sahipliği, çalışma süreleri, ücretler ve işe dönük kaygılarla ilgili bulguları içermektedir. Haber üretim sürecine ilişkin bulguları içeren üçüncü bölümde sansür-otosansür, tehdit, suçlanma, yargılanma ve cinsiyete dayalı ayrımcılık süreçlerine ilişkin sonuçlar aktarılmaktadır. Dördüncü bölüm ise gazetecilerin mesleklerine ve onun toplumsal anlamına ilişkin algı ve değerlendirmelerini içermektedir. Gazetecilerin mesleğin mevcut durumu hakkındaki değerlendirmeleri ve kendilerinin meslekleriyle kurdukları ilişkinin değişimi bu bölümde ele alınmaktadır.

2019'dan bu yana düzenli olarak gerçekleştirilen Mesleki Memnuniyet Araştırması'nın hem ulaştığı gazeteci sayısı hem de inceleme kapsamı itibarıyla Türkiye'de gerçekleştirilen en düzenli ve geniş çalışma olduğu belirtilmelidir. Çalışmanın önemi ülkenin içinden geçtiği dönemde daha da belirginleşmiştir. Bu süreç bir yandan Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik olarak büyük çalkantılar yaşadığı, diğer yandan ise bu çalkantıların gazeteciler ve gazetecilik mesleği açısından sarsıcı etkiler yarattığı bir gerçeklik ortaya çıkarmıştır. Bu sancılı ve radikal süreçte gazetecilerin nesnel, öznel ve mesleki deneyimlerini ve değerlendirmelerini düzenli olarak izleyebilmek, bu deneyim ve değerlendirmelerdeki eğilimleri ve dönüşümleri tespit edebilmek anlamlıdır. Bu kapsamda bu araştırmanın Türkiye'deki gazetecilik mücadelesine, bu alandaki çalışma ve fikir üretme süreçlerine küçük de olsa bir katkı sunması umulmaktadır.



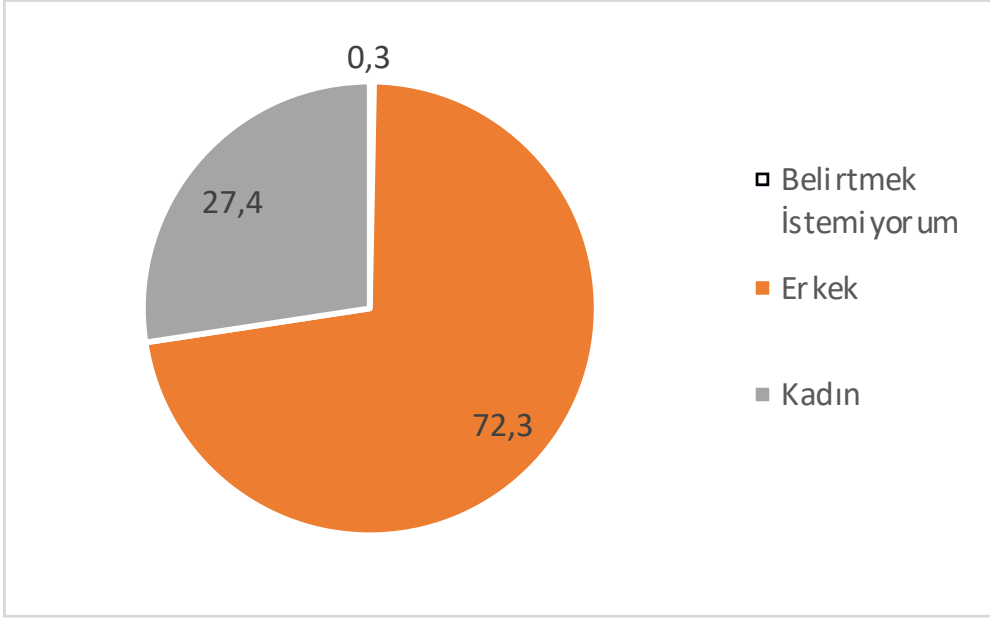
I. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Gazetecilerin demografik özellikleri, bir yandan Türkiye’de gazetecilik alanının ve emeğinin sosyolojik durumu hakkında bilgi verirken, diğer yandan ise gazetecilerin kendi iş süreçlerine ve mesleklerine dönük değerlendirmelerini daha isabetli kavramayı ve açıklamayı mümkün kılacaktır.

Cinsiyet ve Yaş

Araştırmaya katılan gazetecilerin yüzde 27,4’ü kadın, 72,3’ü erkektir (Grafik 1). Bu dağılım gazetecilik alanındaki cinsiyet dağılımı verileriyle yakın görünmektedir.

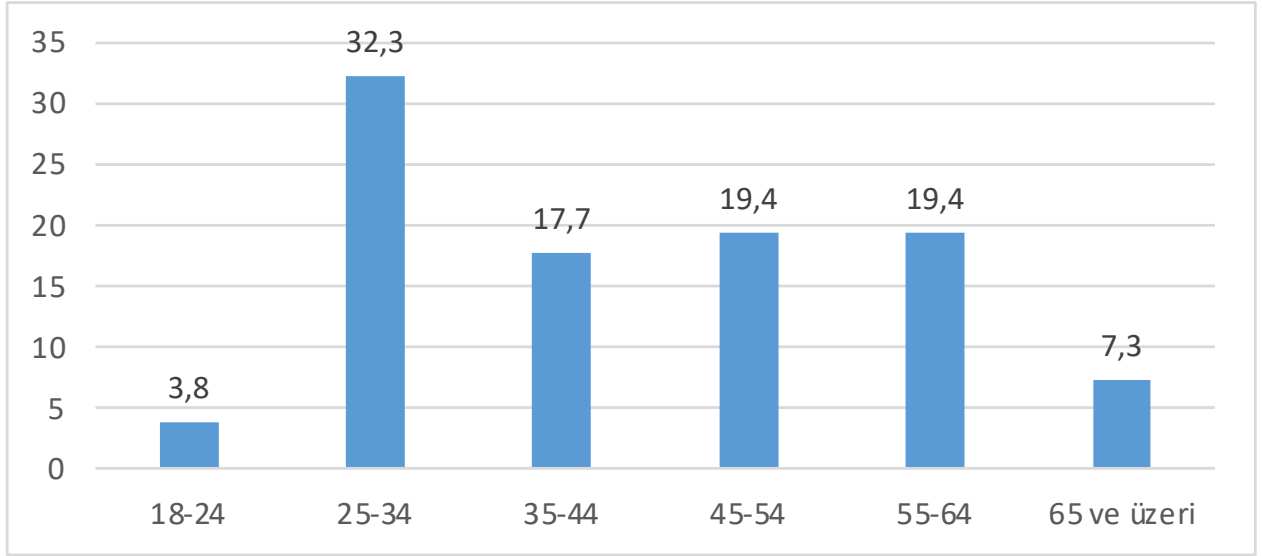
Grafik 1: Gazetecilerin cinsiyete göre dağılımı



Yaşa göre dağılıma bakıldığında ise, 25-34 yaş aralığının en büyük grubu oluşturduğu (yüzde 32,3) görülmektedir. Bunu 45-54 yaş (yüzde 19,4), 55-64 yaş (yüzde 19,4) grubu takip etmektedir. 35-44 yaş grubu ise yüzde 17,7 ile üçüncü sırada gelmektedir. Gazeteciler arasında en az görülen yaş grupları ise 65 ve üzeri (yüzde 7,3) ve 18-24 yaş (yüzde 3,8) aralığındadır (Grafik 2).



Grafik 2: Gazetecilerin yaşa göre dağılımı



Buradan hareketle gazetecilik alanında 25-44 yaş arasında önemli bir yığılma olduğu (yüzde 50), gazetecilerin yarısının bu aralıkta bulunduğu gözlemlenmektedir. 45-64 yaş aralığında bulunanların ise yüzde 38,8'lik bir orana sahip olduğu belirtilebilir. Ankete katılan gazetecilerin yaş ortalaması ise 43'tür.

Dikkat çeken ve artık yapılaşmış görünüm sunan bir durum da neredeyse tüm yaş gruplarında erkeklerin kadınlardan daha fazla olmasıdır. Bu durumun tek istisnası 18-24 yaş aralığında görülmektedir. Buna ek olarak yaş arttıkça kadın gazeteci oranının giderek azalıyor olması da çarpıcı bir gerçekliktir. Özellikle 35 yaş sonrası gruplarda fark daha da açılmaktadır. Bu manzara, kadınların ilerleyen yaşlara kadar meslekte kalabilmesinin erkeklere göre daha zor olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Tablo 1).

Tablo 1: Yaş gruplarına göre cinsiyet dağılımı

		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Erkek	Kadın
Lütfen yaşınızı belirtiniz	18-24		36,4%	63,6%
	25-34		53,8%	46,2%
	35-44	2,0%	70,6%	27,5%
	45-54		87,5%	12,5%
	55-64		91,1%	8,9%
	65 ve üzeri		90,5%	9,5%

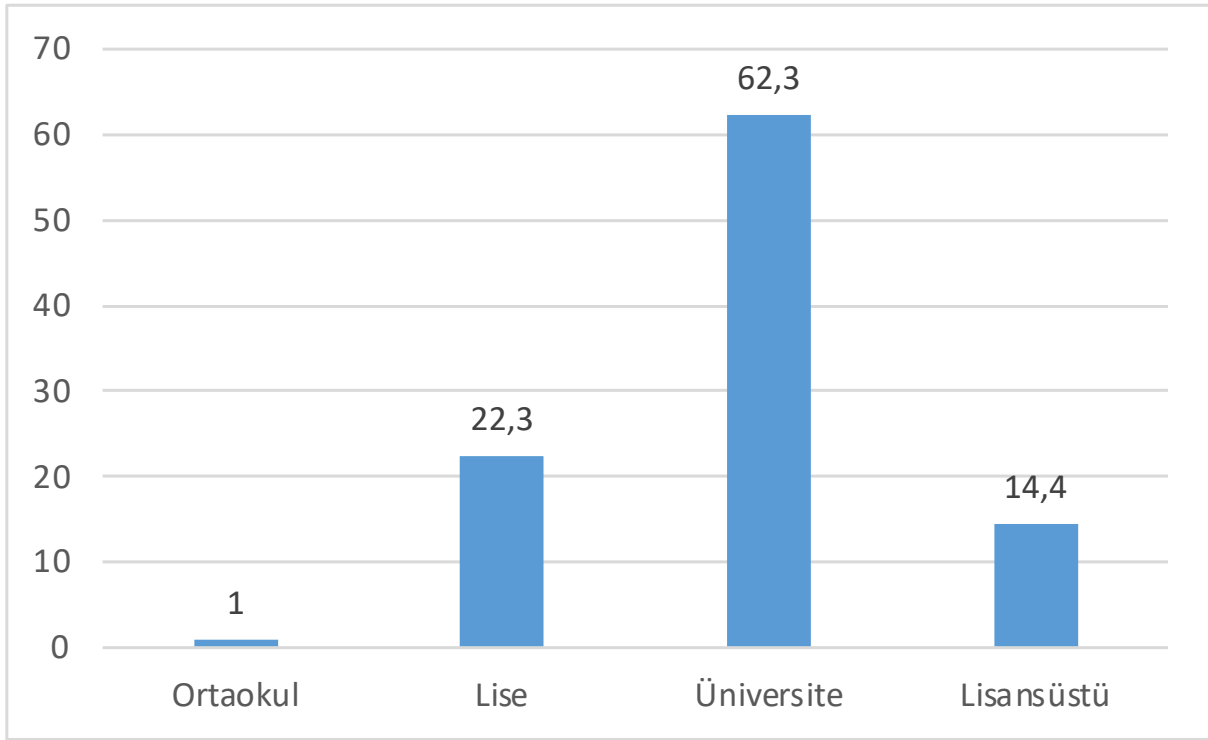


Öğrenim Durumları

Gazetecilere ilişkin bir başka demografik gösterge gazetecilerin öğrenim durumlarıdır. Gazeteciler arasında üniversite (yüzde 62,3) ve üzeri (yüzde 14,4) dereceye sahip olanların oldukça yüksek bir orana sahip olduğu (yüzde 76,7) görülmektedir. Buna göre her dört gazeteciden üçü üniversite veya daha üzeri bir eğitim derecesine sahiptir. Buna karşın lise mezunu olanların oranı yüzde 22,3 iken ortaokul mezunu gazeteci (yüzde 1) yok denecek kadar azdır (Grafik 3).

Bu tablo geçmişle kıyaslandığında* yaklaşık 35 yıl içinde “alaylı” muhabirlerin artık neredeyse yok olurken “okullu” muhabirlerin büyük bir ağırlık oluşturduğu görülmektedir. Yanı sıra gazetecilerin lise mezunu olma oranlarının da üniversite ve lisansüstü eğitim lehine değiştiğini, gazetecilik alanında lisansüstü eğitim derecesinin de artmakta olduğunu işaret etmektedir.

Grafik 3. Gazetecilerin öğrenim durumları



*Türkiye’de gazetecilik alanında “alaylı eğitim” özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar hakim olmuştur. Savaş sonrası dönemde az sayıda da olsa gazetecilik okulları ve iletişim fakülteleri kurulmaya başlanmıştır. Alanda alaylı muhabirlerin sayısının dikkat çekecek oranda azalmaya başlaması ise özellikle 1980’lerin ikinci yarısıyla birlikte görülmeye başlanmıştır. 1991 yılında yapılan bir araştırmada (Ürüm, 1991), gazetecilik alanında yüksek eğitimlilerin oranı yüzde 62 olarak tespit edilmiştir. 1994’teki bir başka araştırmada (Öke, 1994) ise yüksek eğitimli gazetecilerin oranı yüzde 80, orta eğitimli gazetecilerin oranı ise yüzde 20 olarak belirlenmiştir. Bkz. Öke, M.K. (1994). Gazeteci: Türkiye’de Basın Çalışanları Üzerine Bir İnceleme, Ankara: ÇGD Yayınları.



Cinsiyete göre öğrenim durumları incelendiğinde ise, kadın gazetecilerin erkeklere göre daha yüksek bir öğrenim derecesine sahip olduğu görülmektedir. Kadın gazetecilerde üniversite mezuniyet oranı yüzde 71,3 iken erkek gazetecilerde bu oran yüzde 59,2'dir. Benzer şekilde kadın gazetecilerin yüzde 23,8'i lisansüstü öğrenim düzeyine sahipken, erkek gazetecilerin yüzde 10,4'ü lisansüstü dereceye sahiptir (Tablo 2). Genel olarak bakıldığında kadın gazetecilerin yüzde 95,1'inin, erkeklerin ise yüzde 69,6'sının üniversite ve üstü öğrenim düzeyine sahip olduğu belirlenmektedir. Öğrenim durumları arasındaki fark dikkat çekicidir.

Tablo 2. Cinsiyete göre öğrenim durumları

		Öğrenim durumunuz nedir?			
		Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü
Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz	Belirtmek istemiyorum				100%
	Erkek	0,9%	29,4%	59,2%	10,4%
	Kadın	1,3%	3,8%	71,3%	23,8%

Dikkat çeken bir diğer nokta, ortaokul mezunu gazetecilerin yalnızca yerel medyada bulunması, üniversite ve lisansüstü öğrenimin ise ulusal medyada çalışan gazetecilerde yoğunlaşmış olmasıdır. Bu yoğunlaşmaya karşın yine de yerel medyada çalışan gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 65,9) üniversite veya üzeri eğitim derecesine sahiptir (Tablo 3). Yerel medyada lisansüstü eğitim gören gazetecilerin büyük bölümü (yüzde 83,3) ise 25-44 yaş arasındadır. Bu durumun yerel medyada çalışan gazetecilerin eğitsel profilinde de bir değişime işaret ettiği, genç kuşakların öğrenim düzeyinin artmakta olduğu tespit edilebilir.

Tablo 3: Gazetecilerin çalıştıkları medyanın kapsamına göre öğrenim durumları

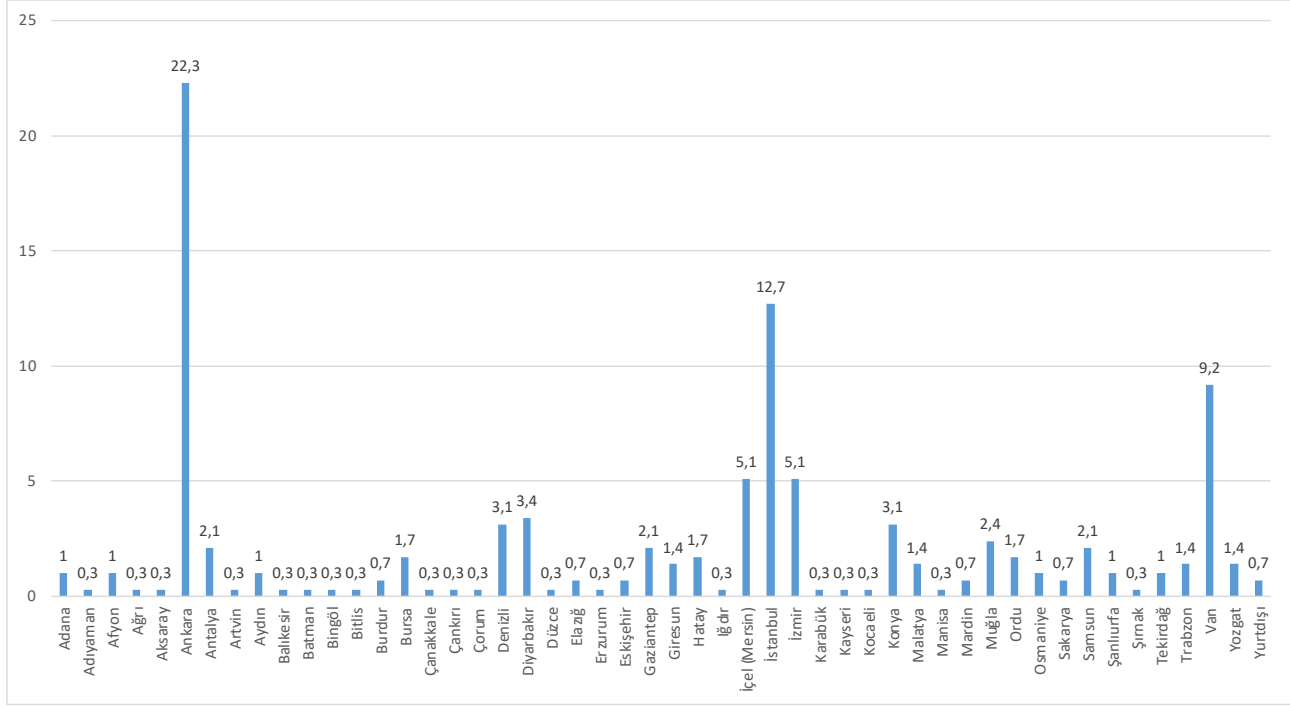
		Lisansüstü	Lise	Ortaokul	Üniversite
		Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?			
Yerel Medya		8,5%	31,9%	2,1%	57,4%
Ulusal Medya		19,9%	12,3%		67,8%



Şehir

Gazeteciler Türkiye çapında 49 ilden ankete katılım göstermiştir. Büyük çoğunluğu ise medya faaliyetlerinin de yoğunlaştığı Ankara (yüzde 22,3) ve İstanbul (yüzde 12,7) oluşturmaktadır. Bu illeri Van (yüzde 9,2), İzmir (yüzde 5,1), Mersin (yüzde 5,1), Diyarbakır (yüzde 3,4), Denizli (yüzde 3,1) ve Konya (yüzde 3,1) takip etmektedir (Grafik 4).

Grafik 4. Gazetecilerin illere göre dağılımı

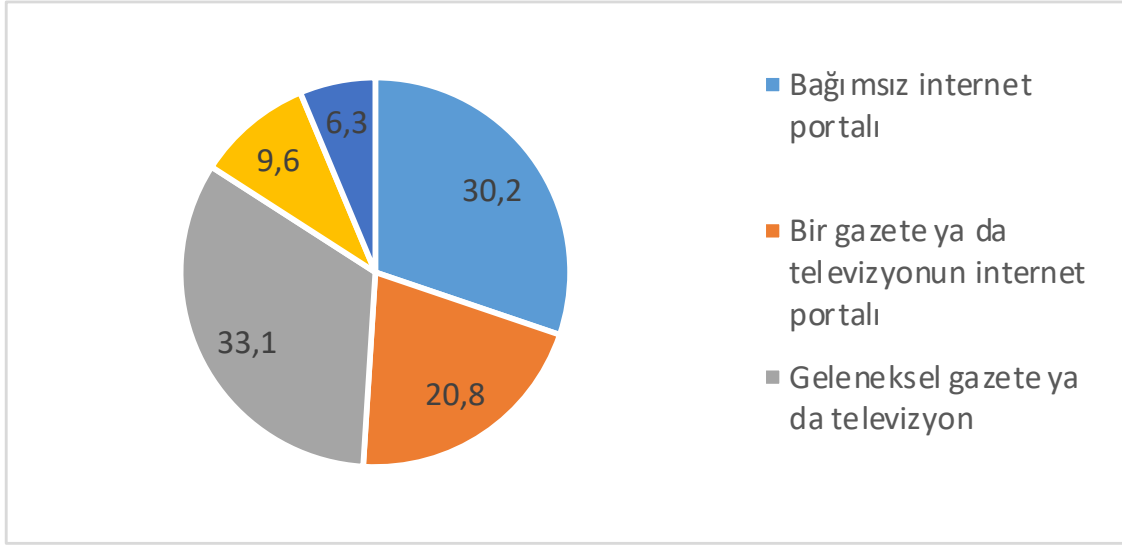


Medya Mecraları

Gazetecilerin çalıştıkları mecraların dağılımı da önemli bir veridir. Buna göre gazetecilerin üçte biri (yüzde 33,1) geleneksel gazete ya da televizyonda çalışmaktadır. Yine yaklaşık üçte biri (yüzde 30,2) bağımsız internet portallarında, yüzde 20,8'i bir gazete ya da televizyonun internet portalında, yüzde 9,6'sı ise haber ajanslarında çalışmaktadır. Yüzde 6,3'lük "diğer" seçeneği ise çoğunlukla kimi kurum ve kuruluşların basın sorumlularından ya da serbest gazetecilerden oluşmaktadır (Grafik 5). Buna göre geleneksel medyanın hala en önemli gazetecilik mecralarından olduğu, internetin ise gazetecilik için hızla büyüyen bir alan olmaya devam ettiği söylenebilir.



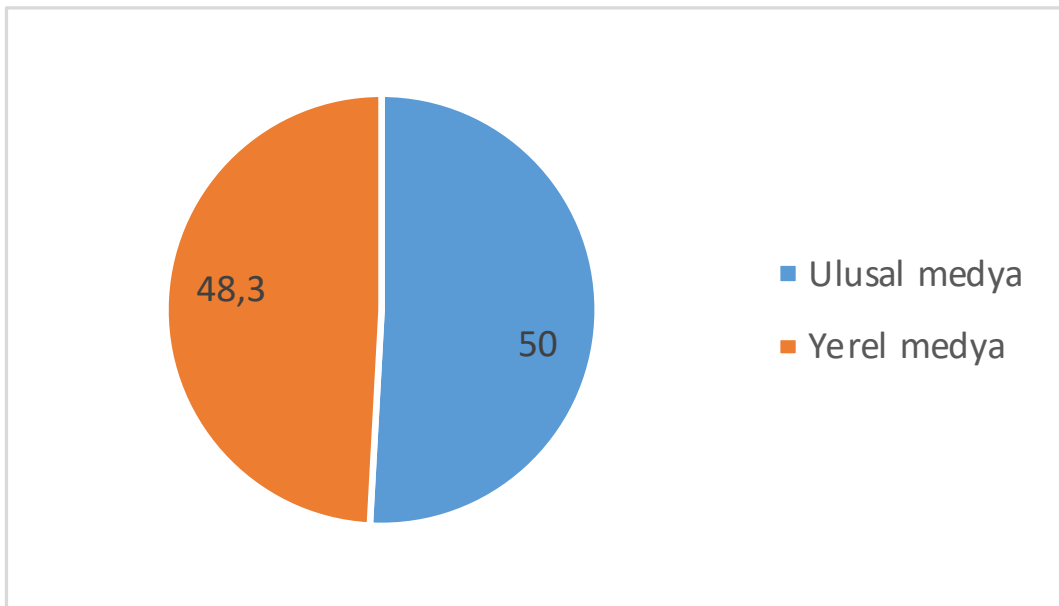
Grafik 5: Gazetecilerin çalıştıkları mecralar



Medya Kurumlarının Kapsamı (Ulusal - Yerel)

Söz konusu medya mecralarının kapsamlarına bakıldığında ise araştırmaya katılan gazetecilerin neredeyse yarı yarıya ulusal ve yerel medyaya dağıldığı görülmektedir (Grafik 6). Ayrıntılı incelendiğinde, bağımsız internet portallarının, gazete/televizyon ve ajansların büyük çoğunluğunun ulusal düzeyde yayın yaptığı tespit edilmektedir. Dikkat çeken bir durum, bir gazete ya da televizyonun internet portalı olan mecralarda gözlenmektedir. Bu mecralar, diğerlerinden farklı olarak yerel medyanın ulusal medyadan daha fazla olduğu tek kategoridir. Bu mecraların yüzde 30,5'i ulusal, yüzde 69,5'i ise yerel düzeyde yayın yapmaktadır. Buradan hareketle, yerel medyada yayın yapan gazete ya da televizyonların basılı yayından ziyade dijital alanda daha etkin olduğu, bu mecraların da gazeteciler için önemli bir çalışma mecrası sağladığı söylenebilir.

Grafik 6: Gazetecilerin çalıştıkları kurumların kapsamı





Yerel ve ulusal medyada çalışan gazeteciler cinsiyet dağılımına göre incelendiğinde ise, yerel medyada çalışanların yüzde 19,9'unun kadın, yüzde 79,4'ünün erkek; ulusal medyada çalışan gazetecilerin ise yüzde 34,9'unun kadın, yüzde 65,1'inin erkek olduğu tespit edilmektedir (Tablo 4). Genel olarak bakıldığında ulusal ve yerel medyada çalışan gazetecilerin cinsiyet dağılımlarının oranlarında anlamlı bir farklılık bulunduğu belirtilebilir. Yerel medyada yaklaşık her beş çalışandan dördünün erkek, birinin ise kadın olduğu, ulusal medyada ise bu oranın üçte bir düzeyinde gerçekleştiği söylenebilmektedir.

Tablo 4: Yerel ve ulusal medya ölçeğinde cinsiyet dağılımı

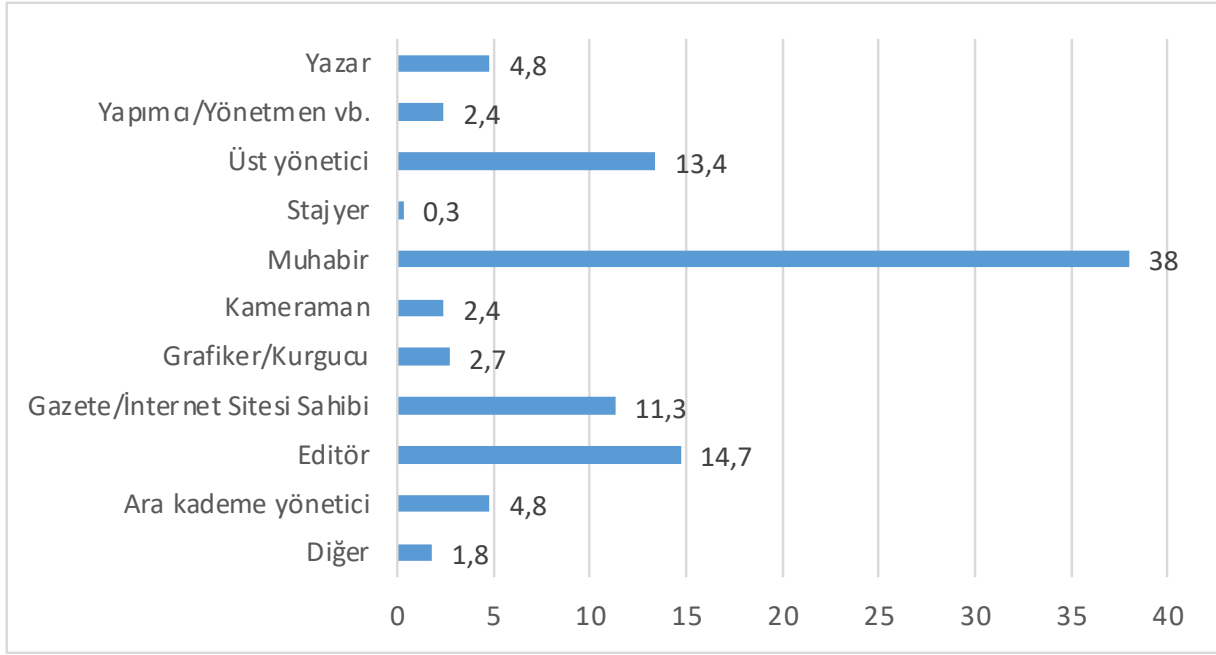
		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Erkek	Kadın
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Yerel Medya	0,7%	79,4%	19,9%
	Ulusal Medya		65,1%	32,8%

Mesleki Pozisyon

Gazeteciler mesleki görev dağılımları açısından incelendiğinde ise haber süreçlerinin üretim, yönetim ve teknik aşamalarını içeren pek çok farklı pozisyondan katılımcılar gözlenmektedir. Mesleki görev dağılımı içerisinde en geniş grubun muhabirlerden (yüzde 38) oluştuğu, bunu sırasıyla editörlerin (yüzde 14,7), üst yöneticilerin (yüzde 13,4) ve gazete/internet sitesi sahiplerinin (yüzde 11,3) takip ettiği görülmektedir. Buna göre ankete katılan gazetecilerin ağırlıklı olarak günlük haber üretim süreçleri içinde yer alan pozisyonlardan geldikleri tespit edilebilir (Grafik 7).



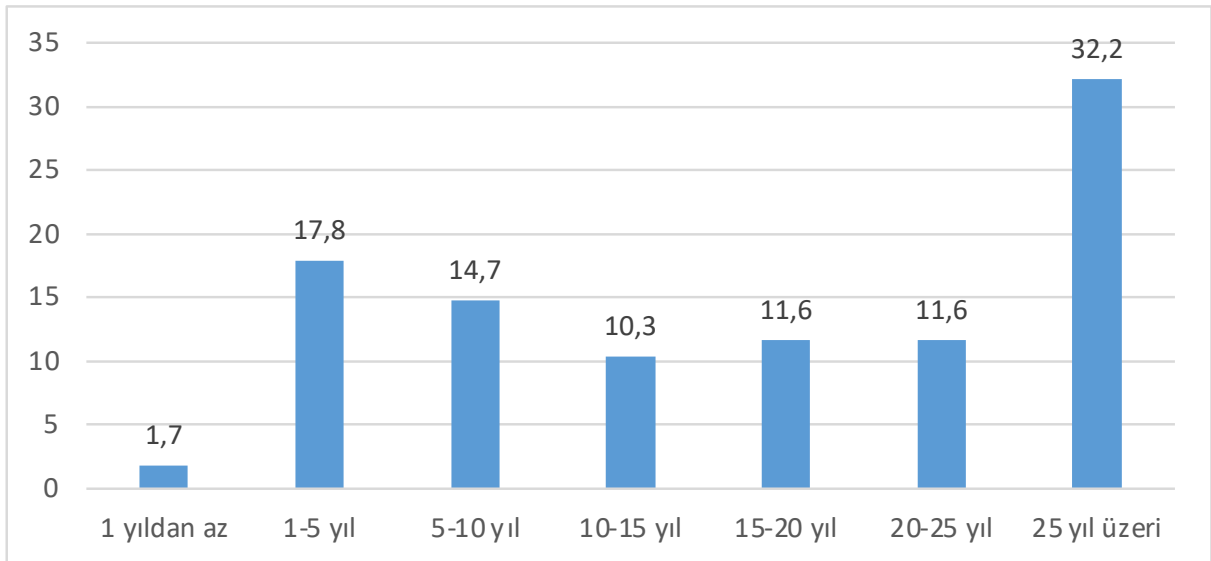
Grafik 7: Gazetecilerin mesleki görev dağılımları



Mesleki Deneyim

Gazetecilere dönük bir başka demografik gösterge sektörde çalışma deneyimidir. Gazetecilerin yaklaşık beşte biri (yüzde 19,5) en çok 5 yıllık çalışma deneyimine sahipken yarıya yakını ise (yüzde 43,8) 20 yıl ve üzerinde deneyimlidir. Yüzde 14,7'si 5-10 yıl arası, yüzde 10,3'ü 10-15 yıl arası, yüzde 11,6'sı ise 15-20 yıl arası deneyime sahiptir (Grafik 8). Buradan hareketle bir uçta deneyimli gazetecilerin olduğu, diğer uçta ise oldukça genç gazetecilerin bulunduğu, orta kuşak denebilecek gazetecilerin ise giderek azaldığı bir görünümde bahsetmek mümkündür.

Grafik 8: Gazetecilerin sektörde çalışma deneyimleri





Bir diğerk nokta mesleki deneyim ve cinsiyet ilişkisidir. Yukarıda yaş grupları ve cinsiyet ilişkisi bağlamında değinilen eşitsiz durum mesleki deneyim alanında da izlenebilmektedir (Tablo 5).

Tablo 5: Mesleki deneyim yılına göre cinsiyet dağılımı

		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Erkek	Kadın
Kaç yıldır bu meslekte çalışıyorsunuz?	1 yıldan az		40%	60%
	1-5 yıl		46,2%	53,8%
	5-10 yıl		62,8%	37,2%
	10-15 yıl		60%	40%
	15-20 yıl	2,9%	76,5%	20,6%
	20-25 yıl		88,2%	11,8%
	25 yıl üzeri		89,4%	10,6%

Buna göre, mesleğe yeni başlamış 0-1 yıl arası deneyimi olan gazetecilerde kadın (yüzde 60) gazeteci oranının erkek (yüzde 40) gazetecilerden fazla olduğu, buna karşın mesleki deneyim yılı arttıkça aradaki makasın erkek gazeteciler lehine güçlü biçimde açıldığı ve kadınların giderek meslekten elendiği gözlenebilmektedir. Bu durumun bir yandan evlenme, doğum, çocuk ve yaşlı bakımı gibi nedenlerle kadınların meslekten uzak kalması ve mesleğe tekrar dönebilmelerinin koşullarının oldukça zor olması nedeniyle oluştuğu düşünülebilir. Diğerk yandan ise mesleğin zorlukları ve çalışma koşulları gerekçe gösterilerek kadınların mesleğin dışına itilmesi gibi nedenlerle bağlantısı olduğu söylenebilir.

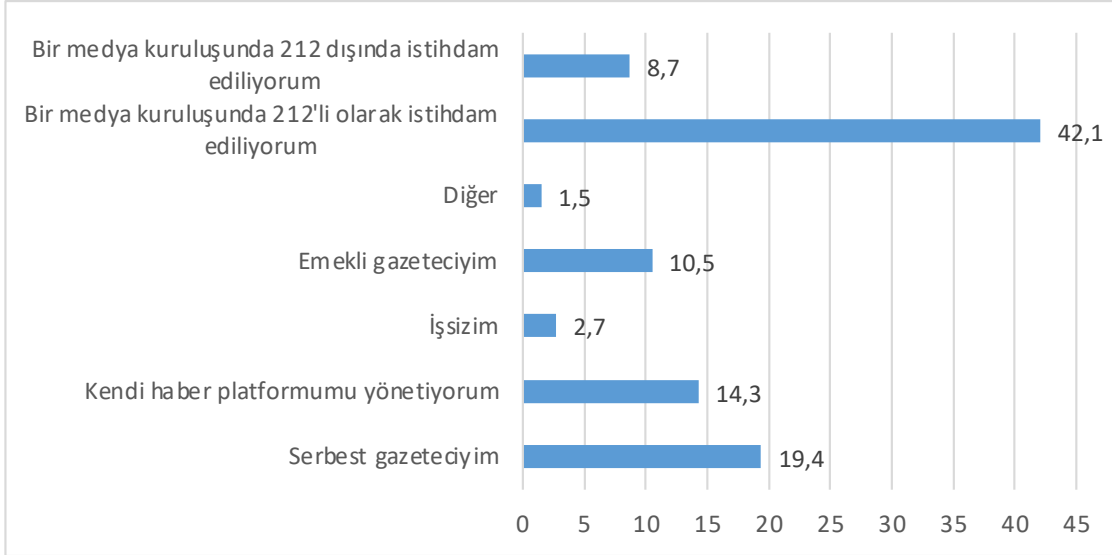
II. ÇALIŞMA KOŞULLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Gazetecilerin çalışma koşullarına dönük bulgular çalışma biçimi, çalışma süreleri, ücretler/gelirler, basın kartı sahipliği ve işe dönük kaygılar ekseninde incelenebilir. Çalışma koşulları, mesleğin hangi koşullarda yapıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışma Biçimleri

Çalışma koşullarının temel unsurlarından biri çalışma biçimidir. Gazetecilik alanında ücretli çalışma ve serbest gazetecilik formları en yaygın iki çalışma biçimi olarak öne çıkmaktadır. Gazetecilerin yüzde 42,1'i bir medya kuruluşunda 212'li olarak (5953 sayılı Basın-İş Kanunu kapsamında)* çalışmaktadır. Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam edilen gazetecilerin oranı ise yüzde 8,7'dir. Bu iki kategori medya alanında ücretli çalışmayı işaret etmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan gazetecilerin yarısı (yüzde 50,8) ücretli çalışmaktadır. Gazetecilerin yaklaşık beşte biri (yüzde 19,4) ise serbest (freelance) gazetecilik yapmaktadır. Bu iki kategoriye yüzde 14,3 ile kendi haber platformunu yöneten gazeteciler takip etmektedir. Emekli gazetecilerin oranı yüzde 10,5, işsiz gazetecilerin oranı ise 2,7'dir (Grafik 9).

Grafik 9: Gazetecilerin çalışma biçimleri



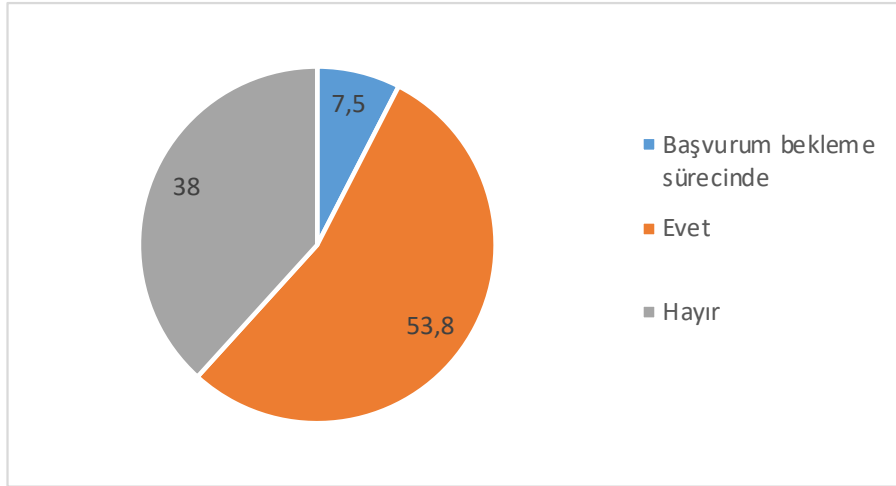
Basın Kartı Sahipliği

Gazeteciler için çalışma koşullarının bir diğer önemli unsuru basın kartı sahipliğidir. Araştırmaya katılan gazetecilerin yüzde 53,8'i basın kartı sahibi olduğunu, yüzde 38'i basın kartının olmadığını belirtmiştir. Yüzde 7,5'lik bir kesim ise basın kartı başvurusunun bekleme sürecinde olduğunu ifade etmektedir (Grafik 10).

*Basın İş Kanunu, 5953 sayılı kanun olarak 1952'de çıkarılmış, 1961 Anayasası'nda bu kanun 212 sayılı düzenleme ile dönüştürülmüştür. Kısaca "212" olarak anılan bu kanun gazetecilere oldukça ileri haklar, güvenceler ve hem mesleki hem ekonomik açıdan birçok olumlu düzenleme getirmiştir. Gazetecilik alanında "212'li olmak" Basın İş Kanunu kapsamında çalışmak ve gazeteciler nezdinde "kadrolu" olmak anlamına gelmekte ve gazeteci sayılmak için önemli bir eşik olarak addedilmektedir. Dolayısıyla yalnız ekonomik değil, mesleki, sosyal ve sembolik anlamları da bulunmaktadır. 2000'lerde kanunda yapılan kimi değişikliklerle yasanın gazetecilere tanıdığı ileri haklar önemli ölçüde budanmıştır.



Grafik 10: Basın kartı sahipliği

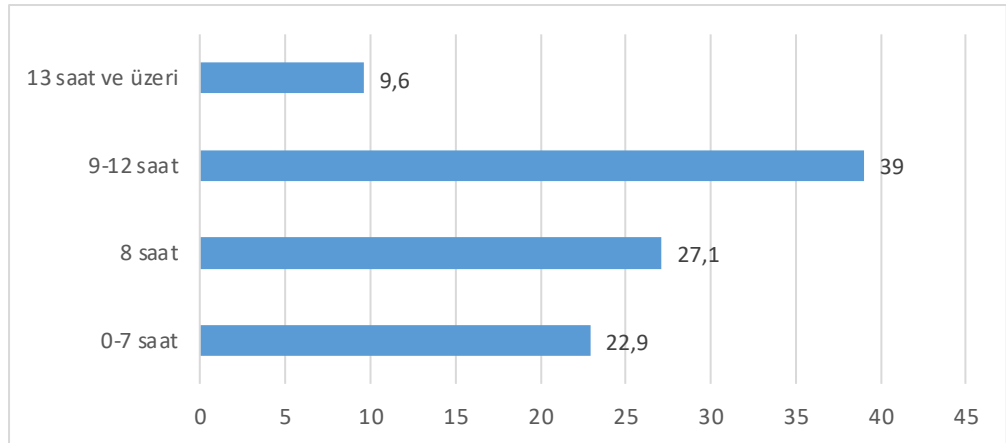


Bu oran önemlidir ve azımsanmayacak bir düzeydedir. Son yıllarda Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın basın kartı başvurularını değerlendirme konusunda takındığı keyfi tutum sonucunda pek çok gazetecinin basın kartı başvuruları ya reddedilmekte ya da uzun sürelerle bekletilmektedir. Bu durum gazeteciler üzerindeki baskının politik ve idari nitelikli yeni bir formu olarak değerlendirilebilir. Basın kartı başvurusu beklemede olan gazeteciler, Türkiye medya ortamının son dönemdeki önemli gündemlerinden biri olmaya devam etmektedir.

Çalışma Süreleri

Araştırma kapsamında çalışma koşullarının bir diğer önemli unsuru olarak çalışma süreleri* de incelenmelidir. Bulgulara göre yaklaşık her dört gazeteciden biri (yüzde 27,1) yasal çalışma süresi olan günde 8 saat çalışmaktadır. Gazetecilerin büyük bölümü (yüzde 39) ise günlük 9 ila 12 saat arasında çalışmaktadır. 13 saat ve üzeri çalıştığını belirtenlerin oranı yüzde 9,6, günde 7 saate kadar çalıştığını belirtenlerin oranı ise yüzde 22,9'dur (Grafik 11). Bu verilerden hareketle araştırmaya katılan gazetecilerin yarısının (yüzde 50) 8 saate kadar, yüzde 48,6'sının ise günde 9 saat ve üzerinde çalıştıkları görülmektedir. Dolayısıyla gazetecilerin yarısı düzenli olarak yasal çalışma sınırlarının üzerinde çalıştırılmaktadırlar.

Grafik 11:
Gazetecilerin
çalışma süreleri



* İş Kanunu'na göre haftalık olarak belirlenen çalışma süreleri, Basın İş Kanunu'nda günlük olarak belirlenmiştir. İş Kanunu'nda çalışma süreleri haftalık 45 saat olarak belirlenirken, Basın İş Kanunu'nda gazeteciler için çalışma süresi günlük 8 saat olarak düzenlenmektedir.



Uzun çalışma süreleri gazetecilikteki çalışma koşulları bakımından oldukça çarpıcıdır ve üzerinde düşünülmesi gereken bir sorun alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, gazetecilerin kendilerini fiziksel, toplumsal, bireysel ve mesleki olarak yeniden üretmek için ayırabilecekleri zamanların oldukça azaldığına işaret etmesi bakımından da oldukça kritiktir.

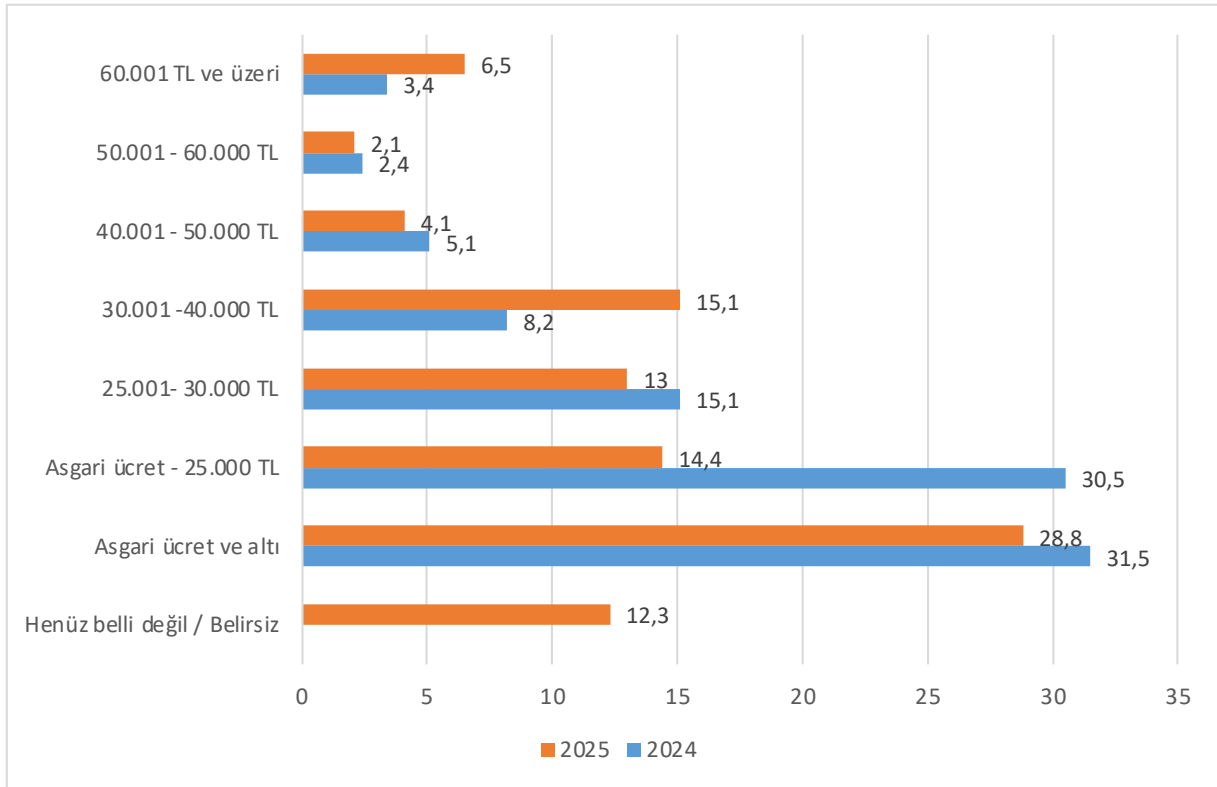
Çalışma süreleri cinsiyete ve yaşa göre değerlendirildiğinde gazeteciler arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı tespit edilmektedir. Benzer şekilde, meslekte çalışma yılı, mesleki pozisyon, çalışılan mecralar ve çalışılan kurumun kapsamı da uzun çalışma süreleri bakımından anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Dolayısıyla çalışma sürelerinin uzunluğu tüm gazetecileri yatay kesen bir sorun alanı olarak öne çıkmaktadır.

Ücretler

Uzun çalışma sürelerinin ardından çalışma koşullarının önemli bir boyutu olarak aylık ücretler/gelirler de gazetecilerin mesleki ve toplumsal durumlarına ilişkin önemli bulgular sunmaktadır. Alandaki ücret dağılımı incelendiğinde, mesleki-kurumsal hiyerarşinin üst basamaklarına çıktıkça daha az sayıda gazeteci için artan ücretlerin bir yanda; alt kademelere inildikçe ise çoğalan sayıda gazeteci için azalan ücretlerin diğer yanda olduğu tespit edilmektedir. Bu bakımdan ücret dağılımının “piramit” benzeri bir model oluşturduğu söylenebilir.

Bu görece yapılaşmış duruma ülkedeki ekonomik kriz, enflasyon ve alım gücünün giderek erimesi de eklenince gazetecilerin ücretleri konusunda oldukça vahim bir manzara ortaya çıkmaktadır. Bu radikal erimeyi gözleyebilmek için gazetecilere 2024 yılı ücretleri ile 2025 yılında zamlı olarak belirlenen yeni ücretleri sorulmuştur (Grafik 12)*.

Grafik 12: Gazetecilerin ücretleri (2024 – 2025)



* 2024 yılı asgari ücreti: 17.002 TL; 2025 yılı asgari ücreti ise 22. 104 TL'dir

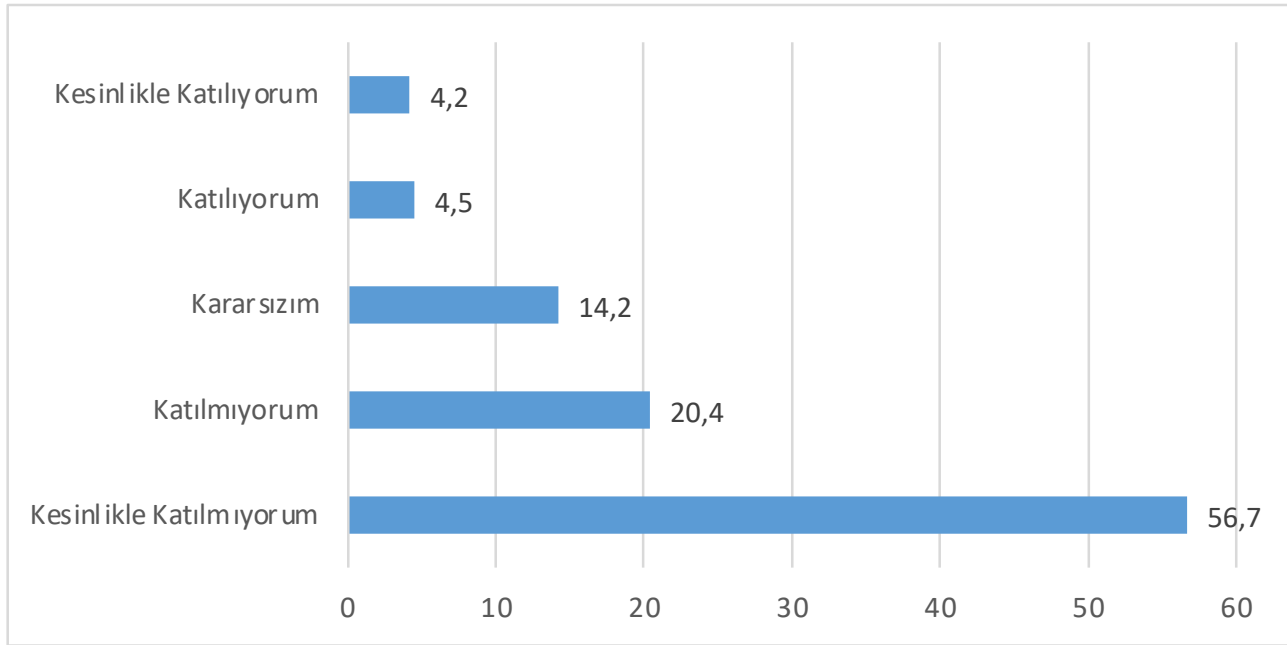


Buna göre 2024 yılında en çok 30 bin TL'ye kadar ücreti olan gazetecilerin oranı yüzde 77,1 iken (her dört gazeteciden üçü), 2025 yılında bu oran 56,2 olmuştur. 30 bin - 60 bin TL kazanan gazetecilerin oranı ise 2024 yılında 15,7 iken 2025 yılında 21,3'e yükselmiştir. Bu biçimsel yükselişe karşın enflasyonun resmi rakamlara göre yüzde 40'ların üzerinde seyretmeye devam ettiği bu dönemde gazetecilerin yarısından fazlasının hala en çok 30 bin TL ücrete erişebiliyor olmaları, 30 bin-60 bin bandında ücrete ulaşanların oranının ise hala beşte bir düzeyinde olması oldukça vahim bir durumdur. Mart 2025 itibariyle açlık sınırının 23.615 TL, yoksulluk sınırının ise 76.922 TL olduğu* göz önünde bulundurulduğunda bu tablo daha da karanlık hale gelmektedir.

Gazetecilik gibi toplumsal bir meslek alanında bu kadar düşük ücretlerin varlığı, gazetecilerin yalnızca geçimlerini sağlamaları açısından değil, aynı zamanda kendilerini geliştirebilmelerini, toplumsal-kültürel etkinliklere dahil olabilmelerini sağlayacak maddi imkanlarının kısıtlılığı gibi açılardan da oldukça zordur. Bu durumun gazetecilerin mesleki ve toplumsal vasıfları üzerinde de baskılayıcı bir etki yarattığı belirtilebilir.

Buna paralel olarak, gazetecilerin ücretleri ve geçim pratiklerine dönük ifadeleri de çarpıcıdır. "Aldığım ücretle geçimimi rahatlıkla sağlayabiliyorum" ifadesine katılmayan gazetecilerin oranı toplam yüzde 77,1'dir. Dolayısıyla her dört gazeteciden üçü aldığı ücretle geçimini rahatça sağlayamadığını belirtmektedir. Ücretinin geçimini sağlamaya yettiğini ifade eden gazetecilerin oranı ise yalnızca yüzde 8,7'dir (Grafik 13). Bu sonuçlara göre, Türkiye'de gazeteciler aldıkları ücretle geçinemediklerini ve emeklerinin karşılığını alamadıklarını düşünmektedirler. Bu durumun, gazetecilerde yıpranmışlığa ve mesleğe dönük yılgınlığa da kapı araladığı tahmin edilebilir.

Grafik 13: "Aldığım ücretle geçimimi rahatlıkla sağlayabiliyorum"



* Bkz. TÜRK-İş Mart 2025 Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması, <https://www.turkis.org.tr/turk-is-mart-2025-aclik-ve-yoksulluk-siniri/>



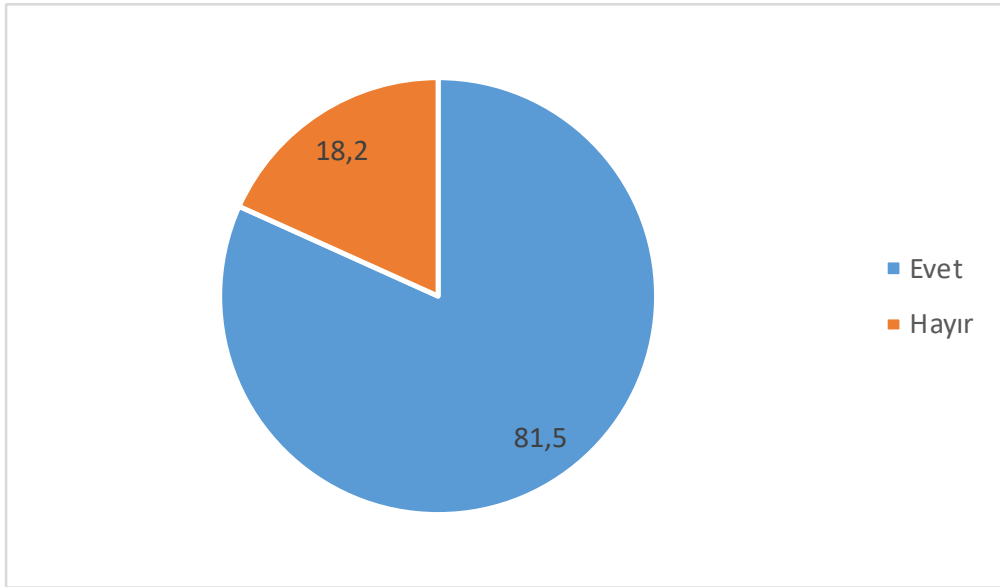
Bu sonuçlar, Türkiye’de gazeteciliğe ilişkin ağır tablonun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu durum yukarıda vurgulanan uzun çalışma süreleri ile birlikte düşünüldüğünde, ülke genelinde gazetecilerin çok uzun sürelerle çalışmalarına karşın oldukça düşük ücretler aldıkları ve asgari geçim olanaklarından yoksun oldukları ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, Türkiye’de gazetecilerin çok çalışıp az kazandıkları ve çalışmakla kazanmak arasındaki uçurumun giderek büyüdüğü söylenmelidir. Temeldeki bu adaletsiz durumun ise mesleğin diğer boyutlarında da olumsuz sonuçlara yol açabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

İşe Dönük Kaygılar

Çalışma koşulları kapsamında incelenmesi gereken son başlık, gazetecilerin işleriyle ilgili gelecek kaygıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin çok büyük bir bölümü (yüzde 81,5) işleriyle ilgili gelecek kaygısı taşıdıklarını, yüzde 18,2’si ise böyle bir kaygı duymadıklarını belirtmiştir (Grafik 14).

Kaygı oranının yüksekliğinden de beklenebileceği gibi bu konuda gazeteciler arasında cinsiyet, yaş, çalışma biçimi, pozisyon, çalışılan mecra ve çalışılan kurumun kapsam gibi kategorilerde anlamlı farklılıklar bulunmamakta, işe dönük kaygılar da tıpkı çalışma süreleri ve ücretler gibi tüm gazetecileri yatay kesen ortak bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

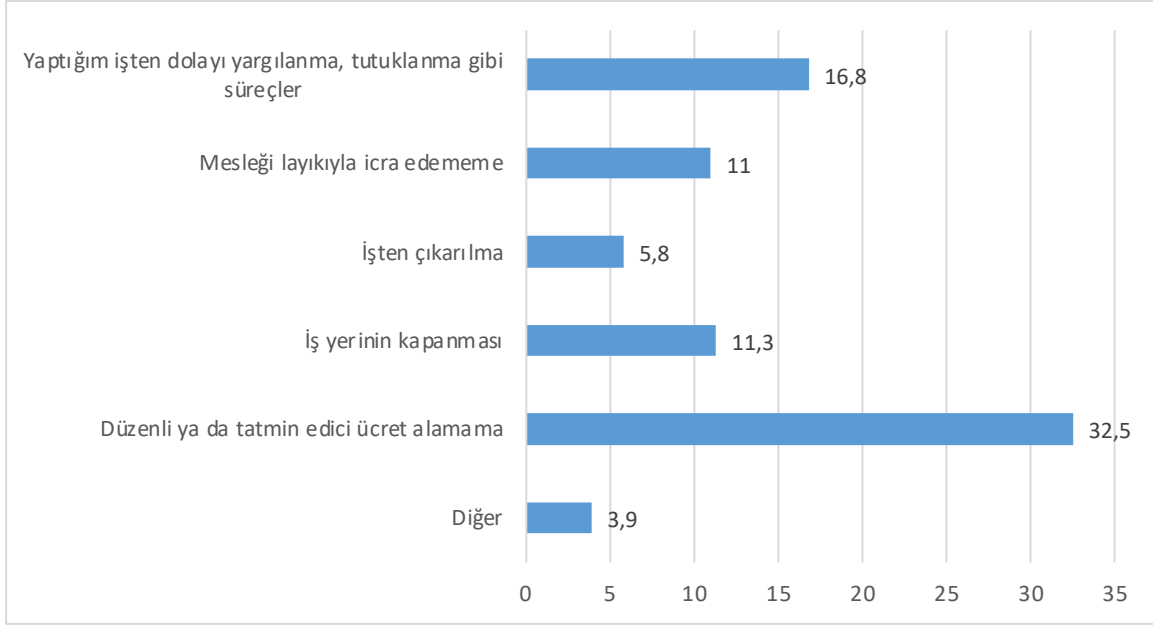
Grafik 14: Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısı



Kaygı oranının yüksekliğine paralel olarak en çok kaygı duyulan unsurun ne olduğu da önemlidir (Grafik 15). İşe dönük en çok kaygı duyulan unsur düzenli ya da tatmin edici ücret alamamaktır. Her üç gazeteciden biri (yüzde 32,5) bu kaygısını belirtmiştir. Daha önce ücretler konusunda sözü edilen karanlık tablo düşünüldüğünde, bu kaygının gazeteciler nezdindeki önemi oldukça anlaşılır olmaktadır. En çok kaygı duyulan ikinci unsur ise gazetecilik faaliyetlerinden dolayı tutuklanma ve yargılanma gibi süreçlerdir. Gazetecilerin yüzde 16,8’i bu kaygısını vurgulamıştır. Yargılanma ve tutuklanma kaygılarının ikinci sırada yer almasının, ülkedeki otoriter iklimin ve gazetecilere dönük yıldırma politikalarının bir uzantısı olduğu belirtilebilir. Söz konusu kaygıları sırasıyla işyerinin kapanması (yüzde 11,3), mesleği layıkıyla icra edememe (yüzde 11) ve işten çıkarılma (yüzde 5,8) takip etmektedir.



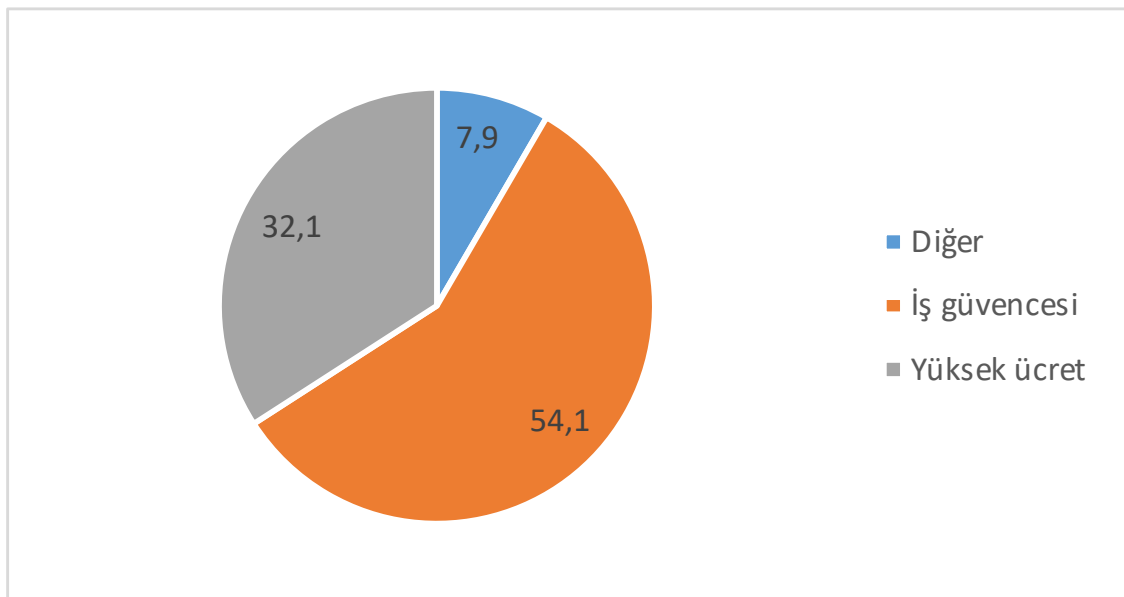
Grafik 15: Gazetecilerin işlerine dönük en çok kaygı duydukları konular



İşe dönük kaygılar konusunda gazeteciler arasında yine cinsiyet, kapsam, mecra gibi kategorilere göre anlamlı farklılıklar bulunmadığı, farklı koşullara ve özelliklere sahip gazetecilerin bu konuda da ortak eğilimlerde bulunduğu not edilmelidir.

Bu süreçle paralel bir başka bulgu, gazetecilerin iş güvencesi ve yüksek ücret arasında bir kıyaslama yapmaları gerekse hangisini tercih edeceklerine dönük yanıtlarıdır (Grafik 16). Araştırmaya katılan gazetecilerin yarısından çoğu (yüzde 54,1) iş güvencesini, üçte biri (yüzde 32,1) ise yüksek ücret seçeneğini tercih edeceğini belirtmiştir. Her iki talebin de yukarıda incelenen gelecek kaygısıyla bağlantısı olduğu söylenebilir. Bu kaygı neticesinde ya güçlü bir eğilim olarak iş güvencesinin arandığı ya da kendi kendini güvenceye alma isteği olarak yüksek ücret arayışının öne çıktığı düşünülebilir.

Grafik 16: Gazetecilerin iş güvencesi ve yüksek ücret kıyaslamasına dönük tercihleri





Her iki seçeneğin dışında bir görüş belirtenlerin oranı ise yüzde 7,9'dur. Bu seçeneği işaretleyenler tercihlerini "hem iş güvencesi hem de yüksek ücret", "editoryal bağımsızlık", "nitelikli iş", "saygın meslek", "tatmin edici iş", "özgür çalışma" vb. şekilde açıklamışlardır. Günümüz koşullarının ağırlığında "cüretkar" görünebilecek bu talep, gazetecilerin hakları, talep ve mücadele ufukları için olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda gazeteciliğin bir meslek olarak değersizleşmesine karşı oldukça anlamlı itirazlar olarak not edilebilir.

Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısının yüksekliği bir yandan sektördeki derin güvencesizlik ve işsizlik pratikleriyle, diğer yandan ise mesleğe dönük ağır politik baskılarla ilişkilidir. Bu açıdan gazetecilerin geleceklerine dönük kaygıları, iç içe geçmiş ekonomik, siyasal ve mesleki problemlerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkmakta ve içselleşmektedir. Bu kaygı durumunun, Türkiye'de gazetecilerin meslekleriyle kurdukları ilişkinin önemli bir boyutunu oluşturduğu iddia edilebilir.



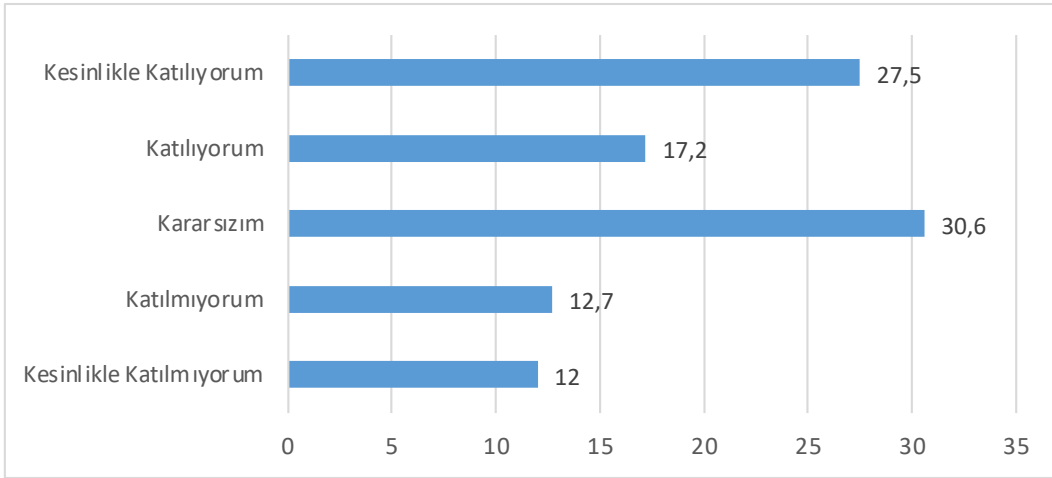
III. HABER ÜRETİM SÜRECİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Haber üretim sürecine ilişkin bulgular ifade özgürlüğünün de sınırlarını göstermesi bakımından önemlidir. Bu kapsamda sansür-otosansür uygulamaları, tehdit, saldırı, yargılanma ve cinsiyete dayalı ayrımcılık pratikleri gibi başlıklar ele alınacaktır. Gazeteciliğin çekirdeği olarak haber üretim süreci, mesleki değerlerin ve niteliklerin gündeme geldiği, gazetecilerin deneyim ve sorunlarının somutlaştığı temel nokta olması bakımından önemlidir.

Sansür-Otosansür Uygulamaları

Haber üretim sürecine ilişkin en önemli bulgulardan biri haber faaliyetlerinin sansüre uğrayıp uğramadığıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 44,7) haber faaliyetlerinin sansüre uğradığına kesinlikle katıldığını/katıldığını belirtmiştir (Grafik 17). Bu tablo, sansür konusunda Türkiye'deki medyanın oldukça zorlu bir süreçte bulunduğunu göstermektedir.

Grafik 17. "Haber faaliyetlerimin sansüre uğradığı oldu/oluyor"

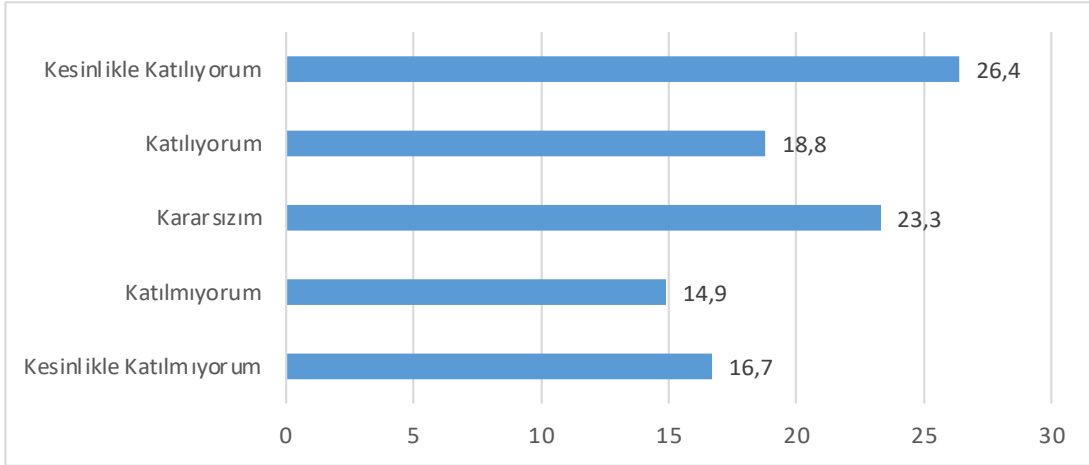


Sansürün yaygınlığı, medyanın içinde bulunduğu baskı ortamının derinliğini gösterdiği kadar, sansürün doğallaşması tehlikesini de içinde barındırmaktadır. Bu nedenle sansür mekanizmalarının gazeteciler üzerinde nasıl, hangi kurumsal ya da enformel yollarla işletildiğinin ve aktörlerinin kimler olduğunun ayrıca araştırılması önemlidir.

Haber üretim sürecinde sansür kadar önemli bir diğer olgu da otosansürdür. Otosansür, gazetecilerin, yayınlanmayacağı ya da eleştirileceği kaygısıyla haberlerinden vazgeçmeleri ya da haberdeki bazı unsurları kendi pratikleriyle sansüre uğratmaları olarak tanımlanabilir. Otoriter siyasi iklimlerde otosansür, neredeyse sansür kadar yaygın ve ciddi bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya katılan gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 45,2) "haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberden vazgeçtiğim oldu" cümlesine kesinlikle katıldığını/katıldığını belirtmiştir. Yaklaşık üçte biri (yüzde 31,6) ise bu duruma katılmadığını/kesinlikle katılmadığını ifade etmiştir (Grafik 18).



Grafik 18. “Haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberdan vazgeçtiğim oldu”



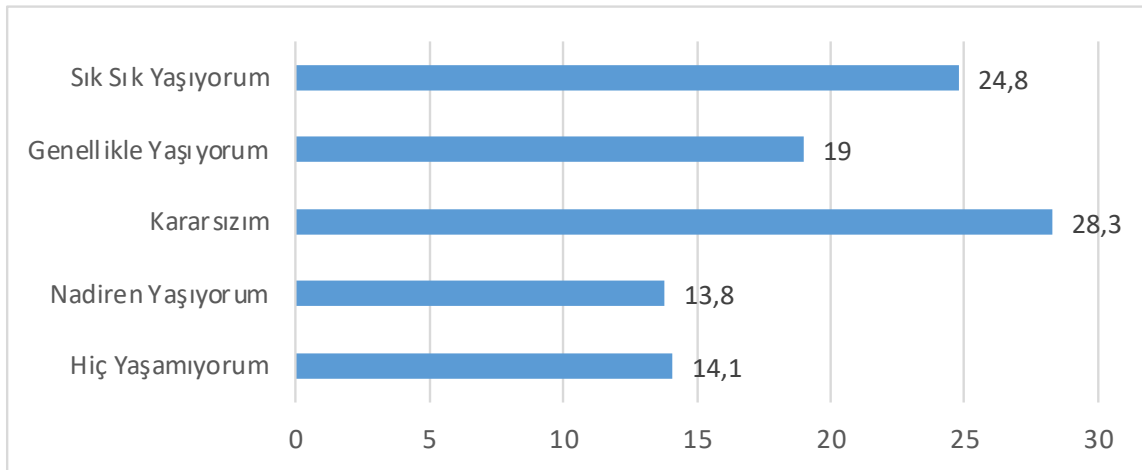
Gazetecilerin yaklaşık dörtte biri (yüzde 23,3) bu konuda kararsız olduğunu ifade etmektedir. Otosansüre ilişkin kararsızlık ifadelerinin bu denli yüksek oluşu oldukça dikkat çekicidir. Tahmin edilebilir ki otosansür uygulamak zorunda kalmak, gazeteciler için hem mesleki hem de insani olarak oldukça yıpratıcı ve zorlayıcı bir süreçtir. Kararsız olduğunu belirtenlerin yanıtlarını bu gözle de düşünmek mümkündür.

Bu konuda gazeteciler arasında cinsiyete, yaşa, medyadaki pozisyonuna, çalışma şekline, çalışılan mecraya ve çalışılan mecranın kapsamına göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Gazeteciler otosansür konusunda da benzer eğilimlerde ortaklaşmaktadır.

Tehdit, Suçlanma, Gözaltına Alınma ya da Yargılanma Pratikleri

Haber üretim sürecine ilişkin bir başka bulgu gazetecilerin, yaptıkları haberlerden dolayı suçlanma ya da yargılanma kaygılarıdır. “Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz” sorusuna gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 43,8) genellikle/sık sık yaşadığı yanıtını verirken, dörtte birinden fazlası (yüzde 28,3) kararsız olduğunu bildirmiştir. Yüzde 27,9’u ise böyle bir kaygıyı yaşamadığını belirtmektedir (Grafik 19).

Grafik 19. “Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz”



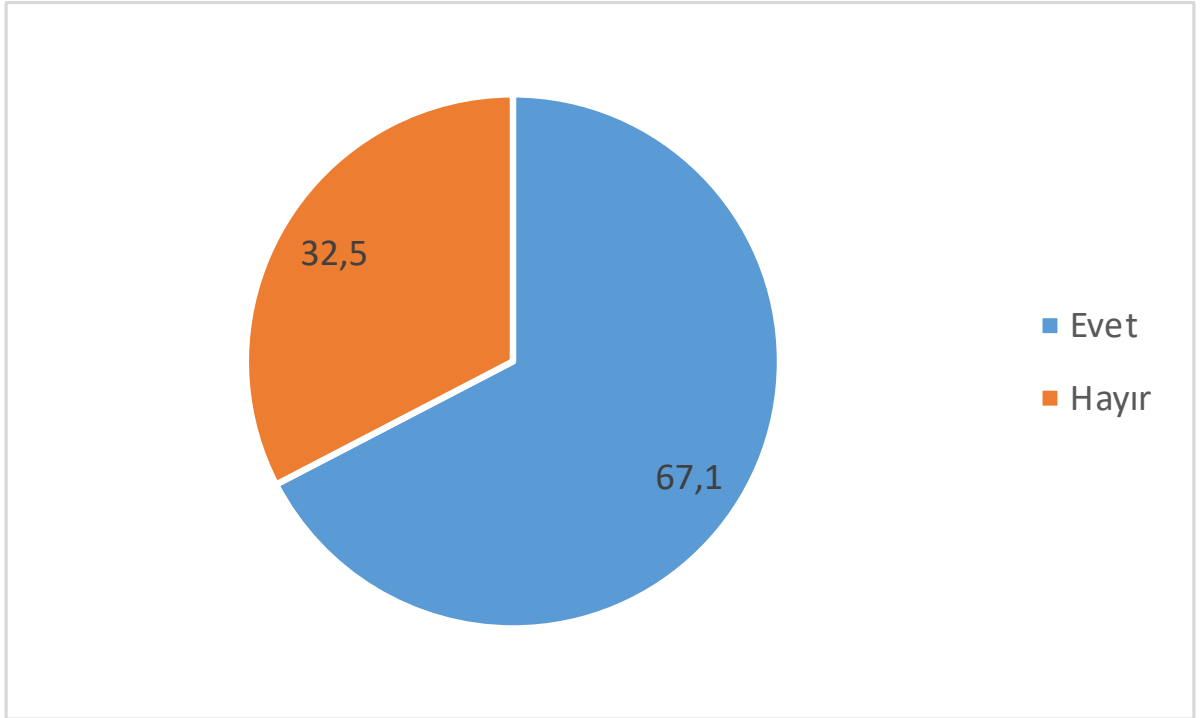


Yaptığı haberlerden dolayı suçlanma ya da yargılanma kaygısı yaşayanların oranının yüksekliği, Türkiye'deki basın ve ifade özgürlüğüne dönük karanlık tablonun bir parçasını oluşturmaktadır. Gazeteciler çalışma koşullarındaki, ifade özgürlüklerindeki, sansür ve otosansür süreçlerindeki tüm zorluk ve kaygılarına ek olarak bir de suçlanma ya da yargılanma kaygısı taşımaktadırlar. Bu durum, bir yandan gazetecilerin üzerindeki yüklerin ağırlığını göstermesi açısından önemlidir. Diğer yandan ise özgür haber üretimi önündeki engellerin ne kadar katmerlenmiş olduğunu ortaya sermektedir.

Gazeteciler arasında cinsiyet, yaş, çalışma şekli vb. gibi kategoriler ekseninde bu konuda da anlamlı farklılıklar bulunmamakta, yargılanma kaygısı da ortak eğilimlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Gazeteciler için iktidar tarafından hedef gösterilmek, suçlanmak, haksız yere yargılanmak ya da tutuklanmak gibi uygulamaların giderek arttığı bir medya ortamında bu kaygının varlığı maalesef şaşırtıcı olmamaktadır.

Gazetecilik faaliyetlerinden dolayı yargılanma kaygısına ek olarak, doğrudan tehdit almak da önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Her üç gazeteciden ikisi (yüzde 67,1) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü tehdit aldığını belirtmiştir (Grafik 20).

Grafik 20. "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu"

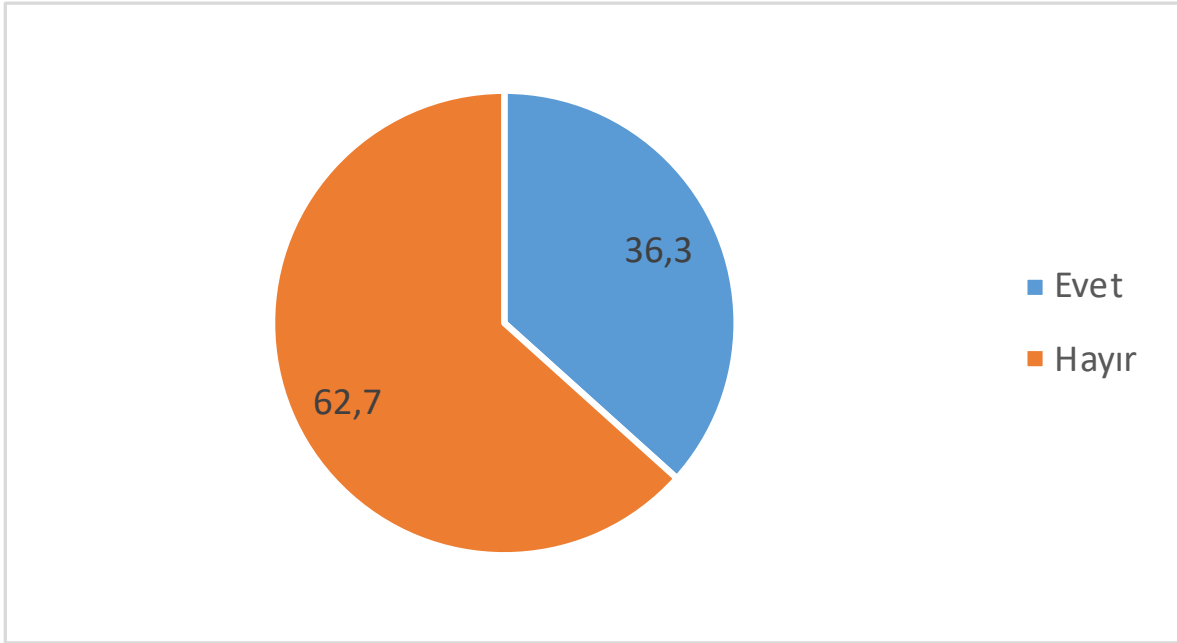




Gazetecileri yaptıkları faaliyetlerden ötürü tehdit etmenin otoriterleşen siyasal iklimle birlikte çok daha sıradan bir uygulama haline dönüştüğü düşünülebilir. Bu oranların büyüklüğü, gazetecilere dönük baskı ve yıldırma girişimlerinin haber üretim süreçlerinin içsel bir ögesi haline geldiğini göstermesi bakımından çarpıcıdır. Diğer yandan ise bu durum, gazetecilerin direnmek ya da boyun eğmek zorunda kaldıkları baskıların çeşitliliğini ortaya sermektedir.

Bununla paralel bir diğer bulgu, gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçlerin varlığıdır (Grafik 21). Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte birinden fazlası (yüzde 62,7) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alındığını ya da yargılandığını ifade etmektedir. Bu durum Türkiye'deki gazeteciliğe ilişkin tabloyu daha da ağırlaştırmaktadır.

Grafik 21. "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"

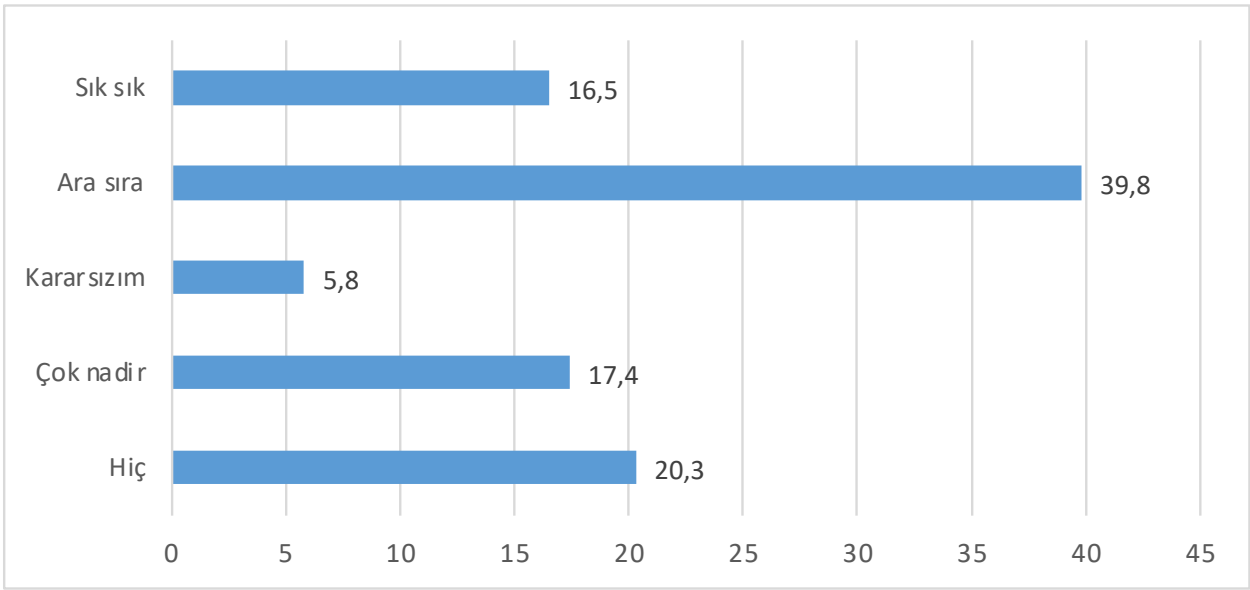




Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Deneyimleri

Haber üretim sürecinde özellikle kadın gazeteciler için geçerli olan bir unsur cinsiyete dayalı ayrımcılığa uğramaktır. Gazetecilik faaliyetini sürdürürken cinsiyetinden dolayı herhangi bir düzeyde ayrımcılığa maruz kaldığını belirten kadın gazetecilerin oranı yüzde 73,7'dir (Grafik 22). Oldukça yüksek olan bu oran Türkiye medya ortamında cinsiyete dayalı ayrımcılığın ne kadar yaygın olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu oran içerisinde kadın gazetecilerin yüzde 39,8'i söz konusu ayrımcılık pratiklerine ara sıra uğradığını belirtirken, yüzde 16,5'i ise sık sık ayrımcılığa uğradığını ifade etmektedir.

Grafik 22. Gazetecilik faaliyetlerini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama sıklığı



Cinsiyete dayalı ayrımcılık pratikleri kadın gazetecilerin yaş gruplarına, çalışma şekillerine, çalıştıkları kuruluşun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemekte, tüm kadın gazetecileri ortak kesen bir eğilim olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'de haber üretim sürecinin kadın gazeteciler için özgün sorunlar barındırdığı, bu gazetecilerin mesleğin çeşitli zorluklarıyla baş etmenin yanı sıra cinsiyete dayalı ayrımcılık pratikleriyle de baş etmek durumunda kaldıkları vurgulanmalıdır.

Genel olarak bakıldığında haber üretim süreçlerinin gazetecilerin mesleki dinamikleri üzerinde oldukça kısıtlayıcı etkilerle dolu olduğu belirtilmelidir. Bu ortamda gazeteciler sansür, otosansür, baskı, tehdit, yargılama, ayrımcılık gibi birçok engel ve tehlike altında haber üretimini devam ettirmeye çalışmaktadır. Bunun da hem haber üretim sürecinde hem de gazetecilerin kendilerine ve mesleklerine dönük motivasyonlarında önemli bir erozyon yarattığı iddia edilebilir. Bu kısıtlayıcı süreçlerin gerçeğin haberleştirilmesi ve demokratik bir kamuoyunun oluşması önünde yarattığı engeller ise üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken kritik sorun alanları olarak öne çıkmaktadır.

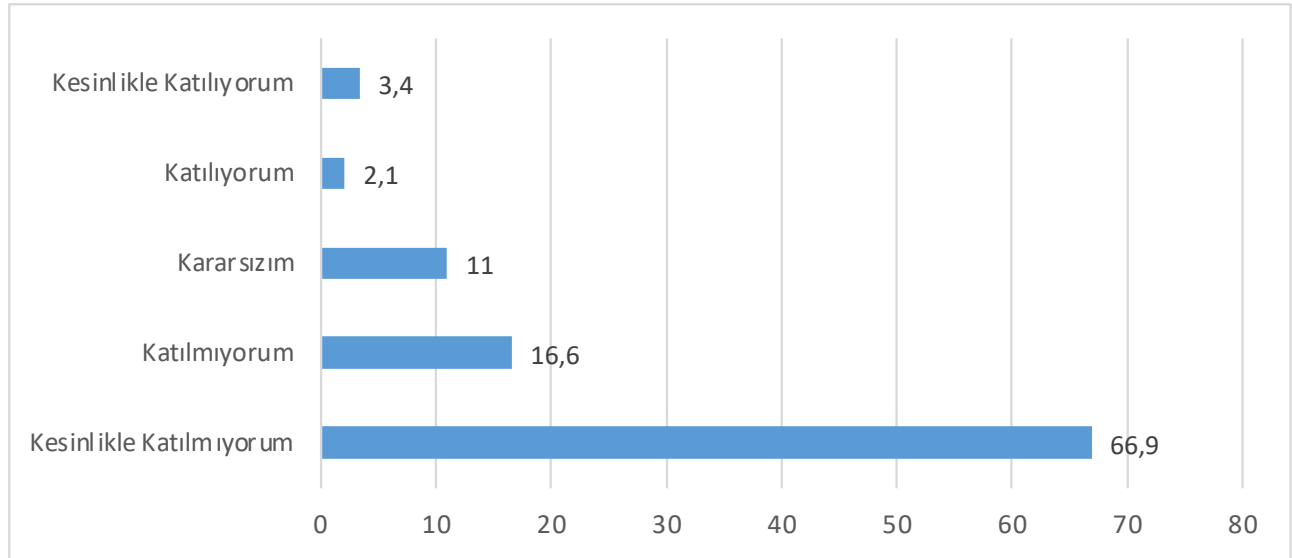


IV. MESLEĞİN ANLAMI VE TOPLUMSAL YARARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde gazetecilerin mesleklerine, onun toplumsal konumuna ve işlevine dönük kavrayışları, bu süreçte kendilerini konumlandıkları yere ve toplumsal saygınlıklarına dönük değerlendirmeleri incelenecektir. Bu inceleme, gazetecilerin mesleklerine ve kendilerine dönük imgelemlerini ele almak bakımından önemlidir. Keza gazetecilerin mesleklerine olan inançları ve yükledikleri anlamlar ile kendilerine dönük motivasyonları, topluma dönük sorumlulukları gibi niteliklerin anlaşılmasında bu imgelemin rolü büyüktür.

Bu kapsamda ele alınabilecek ilk bulgu, gazetecilerin mevcut gazetecilik mevzuatına dönük değerlendirmeleridir (Grafik 23). Araştırmaya katılan gazetecilerin oldukça büyük bölümü (yüzde 83,5) mevzuatın yetersiz olduğunu belirtmektedir. Her on gazeteciden biri (yüzde 11) bu konuda kararsızlığını ifade ederken, yalnızca yüzde 5,5'lik bir bölüm bu fikre katıldığını belirtmektedir.

Grafik 23. "Gazetecilik mesleğinin düzenlenmesinde mevcut yasal mevzuatın yeterli olduğunu düşünüyorum."

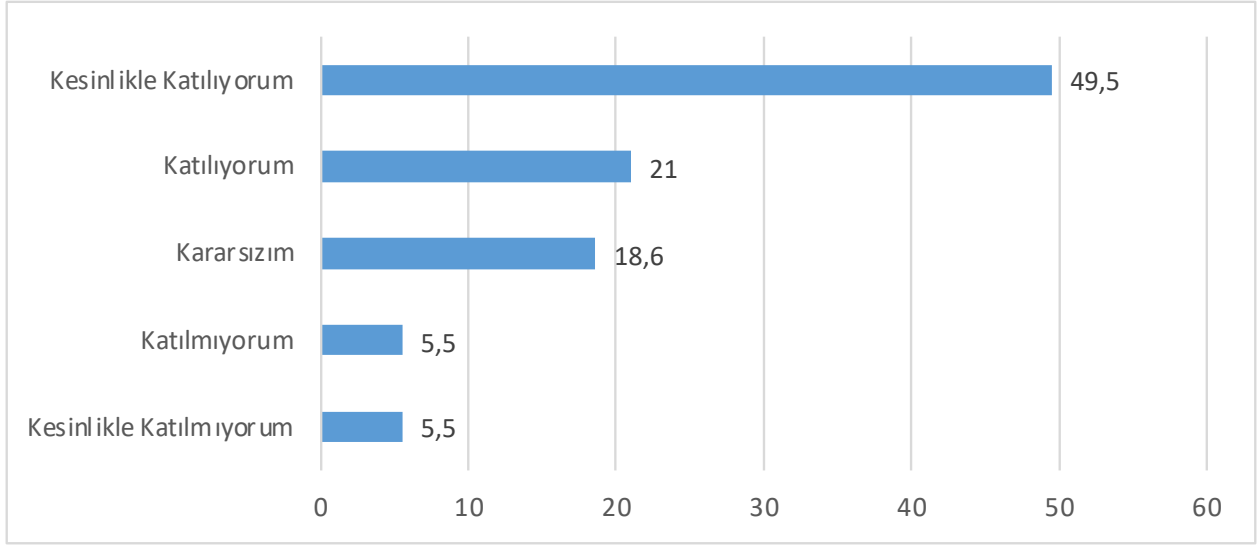


Gazetecilik mesleğinin ekonomik, toplumsal, kurumsal ve teknolojik bakımdan geçirmekte olduğu büyük dönüşüm burada da kendini göstermektedir. Bu süreçte bir yandan mesleğin genişleyen ve çeşitlenen sınırları ile gazetecinin yeniden tanımlanma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan iktidar, sermaye ve basın ilişkilerinin düzenlenmesi konusundaki erozyon önemli bir muğlaklık yaratmaktadır. Mevzuatın yetersizliğine dönük vurgularda bu süreçlerin önemli pay sahibi olduğu düşünülebilir.

Gazetecilerin mesleğe dönük değerlendirmelerinde önemli bir unsur toplumsal fayda konusudur (Grafik 24). Araştırmaya katılan gazetecilerin büyük bölümü (yüzde 70,5) gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığını düşünmektedir. Her beş gazeteciden yaklaşık biri (yüzde 18,6) bu konuda kararsızlığını ifade ederken, toplumsal bir fayda sağlamadığını düşünen gazetecilerin oranı ise yüzde 11'dir. Mesleğin toplumsal faydası konusunda kararsız olan gazetecilerin oranındaki yükseklik dikkat çekicidir. Bu sonuçlar, cinsiyet, yaş, çalışma şekli, mesleki deneyim, pozisyon, çalışılan medyanın mecrası ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir.



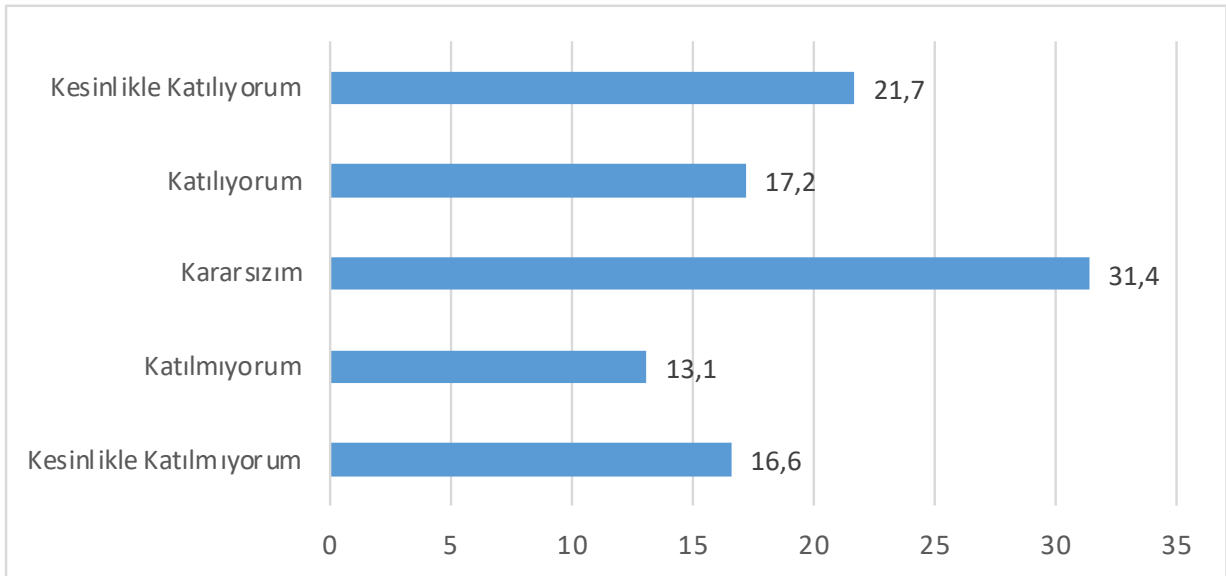
Grafik 24. "Gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığımı düşünüyorum"



Gazetecilerin, araştırma boyunca serimlenen zorluklara ve yıpranmışlıklara karşın yine de mesleklerini icra ederek topluma bir fayda sağladıklarını belirtmeleri önemlidir. Bu durumun hem gazetecilerin bireysel olarak kendilerine yükledikleri anlamlarla hem de mesleğe toplumsal olarak yüklenen beklenti ve değerlerle ilişkili olduğu düşünülebilir. Gazeteciler, her türlü zorluğa karşın mesleklerini yaparak toplumsal bir fayda sağladıklarını düşünmektedir. Bu durumun gazeteciler nezdinde önemli bir direnç noktası olarak işlev gördüğü ve meslekleriyle kurdukları ilişkinin anlamlı bir şekilde sürdürülmesini sağladığı iddia edilebilir.

Bu konuda bir başka bulgu, mesleğin gazetecilerin toplumdaki saygınlığını arttırıp arttırmadığıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte birinden daha fazlası (yüzde 38,9) bu konuda olumlu görüş bildirmiştir. Yüzde 29,7'si bu fikre katılmadığını vurgularken yaklaşık üçte biri (yüzde 31,4) ise kararsız olduğunu ifade etmiştir (Grafik 25).

Grafik 25. "Mesleğimin toplumda saygınlığımı arttırdığını düşünüyorum"



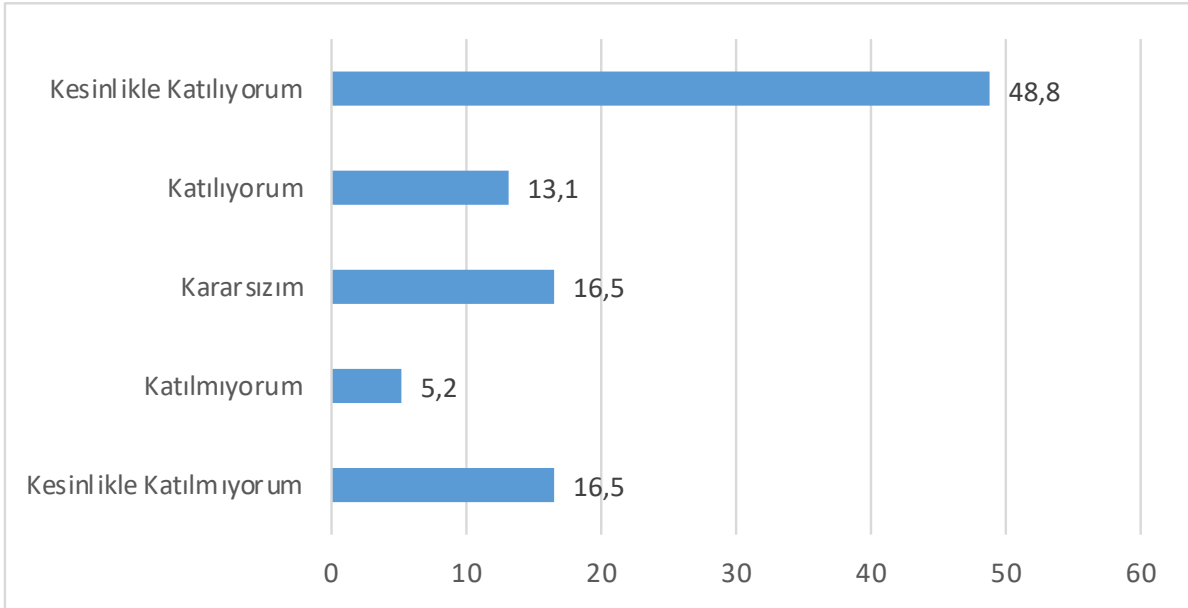


Mesleğin saygınlık sağlayıp sağlamadığı konusunda kararsızların oranındaki yükseklik dikkat çekicidir. Bu durum cinsiyete, yaşa, çalışma şekline, çalışılan medyanın mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar taşımamaktadır. Gazetecilerin tümünde bu konuda ortak bir eğilimin olduğu belirtilebilir.

Bu tablo, gazetecilerin mesleklerine dönük olumlu yaklaşımlarıyla birlikte düşünüldüğünde, mesleğin topluma fayda sağladığı ama aynı oranda toplumda saygınlık kazandırmadığı söylenebilmektedir. Gazeteciliğin toplumsal saygınlığı konusundaki olumsuz imgenin nedenlerinin, gazetecilerin öznel deneyimlerini aşan yapısal sorunlarla ilgili olduğu belirtilebilir.

Mesleğin saygınlığına dönük bu sonuçlarla paralel bir diğer önemli bulgu, gazetecilerin mesleği yeniden seçip seçmeme konusundaki değerlendirmeleridir (Grafik 26). Gazetecilerin beşte üçü (yüzde 61,9) seçme şansları olsa yine gazetecilik mesleğini seçeceğini söylemektedir. Yüzde 16,5'lik kesim bu konuda kararsız olduğunu belirtirken, gazetecilerin yüzde 21,7'si bu yargıya itiraz etmektedir. Başka bir ifadeyle, gazetecilerin beşte biri mümkün olsa bu mesleği yapmayacağını söylemektedir. Bu sonucun Türkiye'deki gazetecilik ortamının kaygı verici manzarasını daha da genişlettiği vurgulanmalıdır. Yine de her beş gazeteciden üçünün (yüzde 61,9) mesleği yeniden seçmeye dönük olumlu tavrı mevcut medya ortamında oldukça umut vadeden bir durum olarak not edilmelidir.

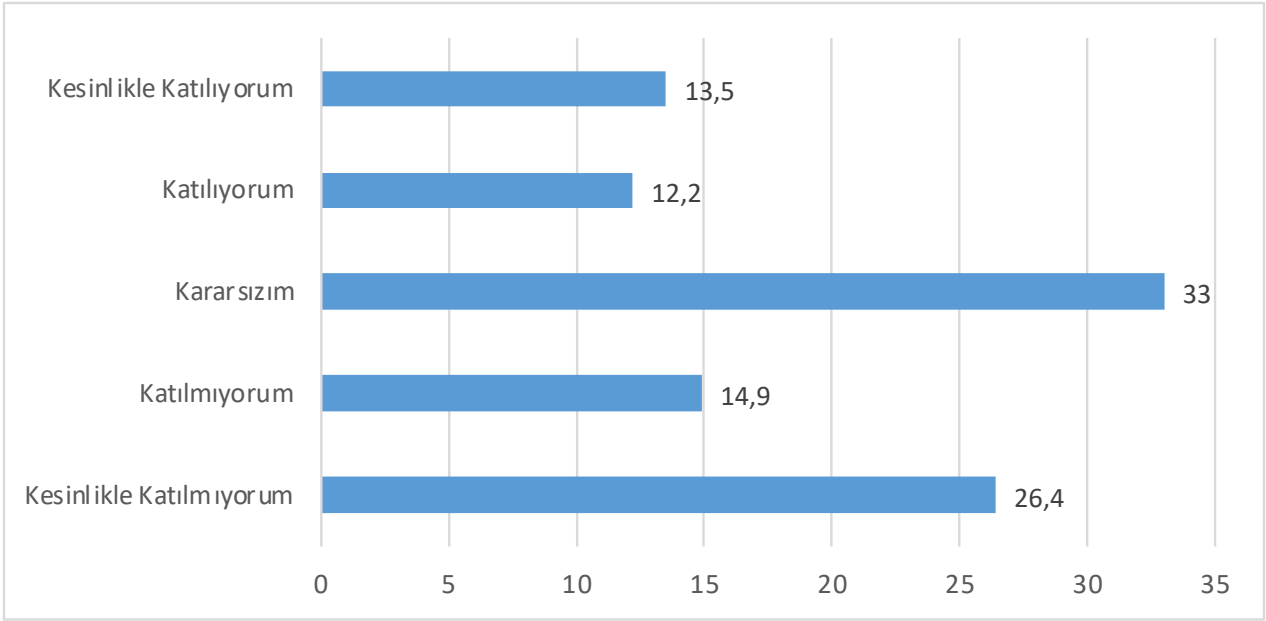
Grafik 26. "Seçme şansım olsa yine gazetecilik mesleğini seçerdim"



Bu noktada gazetecilerin meslek seçecek gençlere bu mesleği tavsiye edip etmeyecekleri de ilginç bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır (Grafik 27). Gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 41,3) bu mesleği tavsiye etmeyeceğini bildirirken, üçte biri (yüzde 33) bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir. Gazetecilerin yalnızca dördte biri (yüzde 25,7) bu fikre katıldığını ifade etmiştir. Bu konudaki bulgular cinsiyete, yaşa, mesleki deneyime, çalışılan pozisyona, kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemekte, tüm gazeteciler arasında benzer eğilimler tespit edilmektedir.



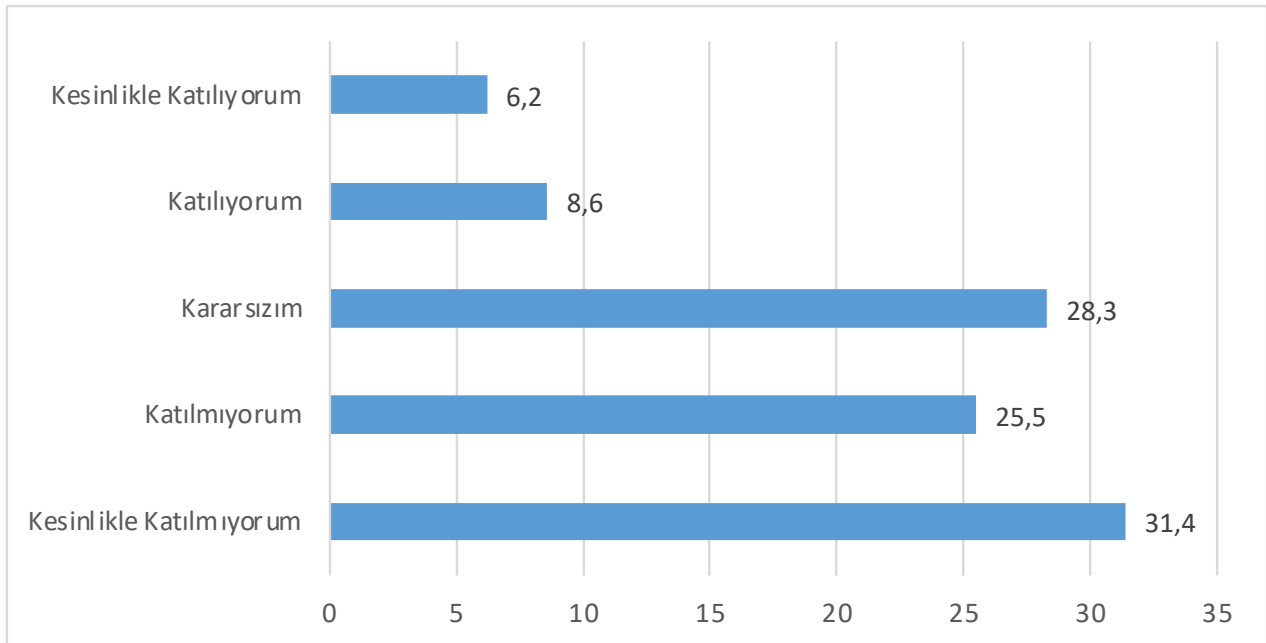
Grafik 27. "Meslek seçecek gençlere bu mesleği yapmalarını tavsiye ederim"



Gazetecilerin mesleklerine dönük olumlu tavırlarına ve mesleği yeniden seçme arzularına karşın mesleği başkalarına tavsiye etmeme yönündeki tavırları oldukça dikkat çekicidir ve bunun nedenleri üzerinde önemle durulmalıdır.

Bu durum, gazetecilerin mesleklerine dönük her türlü olumlu görüşlerine, duygusal motivasyonlarına ve mücadeleci tavırlarına karşın kaygılarının ve mesleğe dönük zorluklarının ağır bastığını, bu çerçevede meslekten memnuniyetlerinin görece düşük oluşunu ve mesleğin mevcut haliyle tavsiye edilebilecek olanaklardan yoksun olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Bu sonuç yalnızca gazetecilerin öznel deneyimlerinin sınırlarıyla ilişkili olarak düşünülemez. Türkiye’de gazetecilik mesleğinin genç kuşaklara tavsiye edilemeyecek bir iş haline gelmesinin yapısal, toplumsal ve siyasal saiklerini yeniden hatırlamak önemlidir.

Grafik 28. "Bu meslekte meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma vardır"





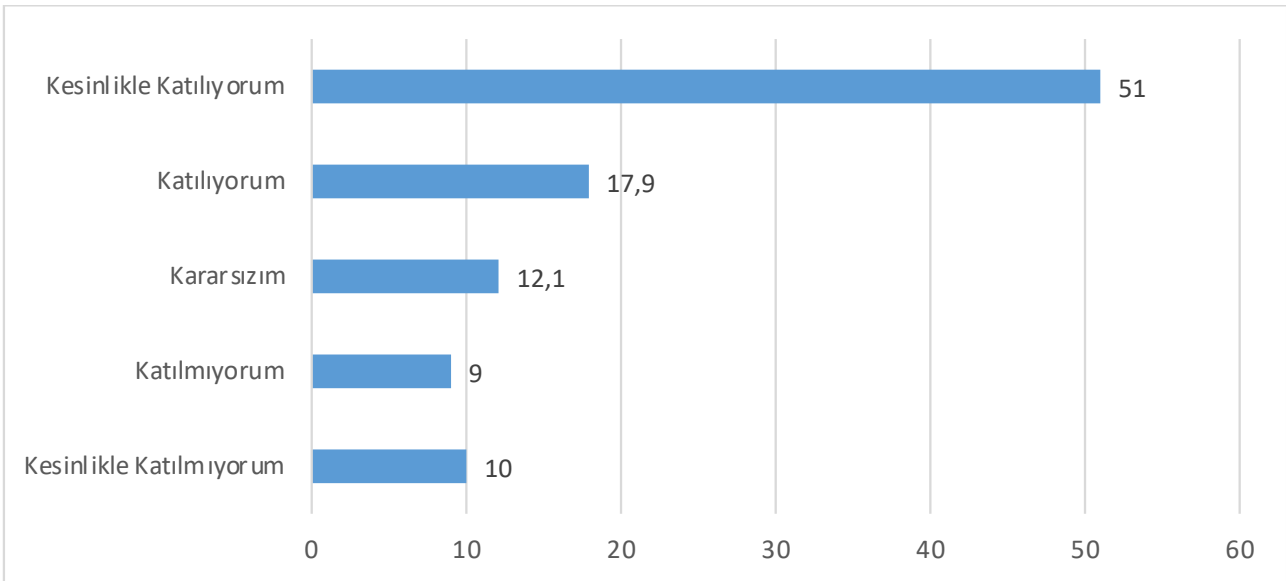
Mesleğe dönük bir diğer bulgu, gazetecilerin meslektaşlar arası dayanışmaya dönük değerlendirmeleridir (Grafik 28). Her beş gazeteciden yaklaşık üçü (yüzde 56,9) meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışmanın bulunmadığını söylemektedir. Dörtte birinden fazlası (yüzde 28,3) kararsız olduğunu belirtirken, meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma olduğunu düşünen gazetecilerin oranı yalnızca 14,8'dir.

Bu sonuçlar cinsiyete, yaşa, çalışma şekline, mesleki deneyime, pozisyona, çalışılan kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Meslektaşların dayanışma konusunda birbirlerine dönük olumsuz yargıları hepsini ortak kesen bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Oldukça zor koşullarda mesleklerini icra etmeye çalışan ve pek çok engelle karşı karşıya gelen gazetecilerin, meslektaşlar arasındaki dayanışmanın bir hayli düşük olduğunu belirtmesi oldukça üzücüdür. Bu durumun oluşmasında bir yandan artan otoriterleşme ve yıkıcı ekonomik koşulların etkisi tahmin edilebilir. Diğer yandan ise özellikle 1990'lardan beri gazetecilik alanında yaşanan örgütsüzlüğün, mesleki ve yaşamsal ayrışmaların ve değerler dünyasında kolektif yaklaşımlardan bireyciliğe doğru gerçekleşen ideolojik dönüşümün etkisinin olduğu da iddia edilebilir. Türkiye medya ortamının, uğradığı basınç karşısında derinden sarsılmasının ve kırılğanlığının artmış olmasının bir nedeni de mesleki dayanışmanın düşüklüğüdür.

Tüm bu verilerin, gazeteciliğe ve gazetecilere dönük oldukça kritik bir dönüşümü işaret ettiği söylenebilir. Gazetecilerin hem çalışma koşullarında, hem haber üretim sürecinde hem de kendilerini ve mesleği anlamlandırma pratiklerinde ortaya çıkan bulgular, günümüzde gazetecilik mesleğinin değersizleşmekte olduğunu göstermektedir. Bu konuda gazetecilerin değerlendirmeleri oldukça önemlidir. Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte ikisinden fazlası (yüzde 68,9) gazeteci olmanın giderek değersizleştiğini vurgulamaktadır (Grafik 29). Bu sonuç cinsiyete, yaşa, mesleki deneyime, pozisyona, çalışma şekline, çalışılan kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı bir farklılık taşımamakta, tüm gazeteci gruplarını yatay kesen ortak bir değerlendirme olarak görünmektedir.

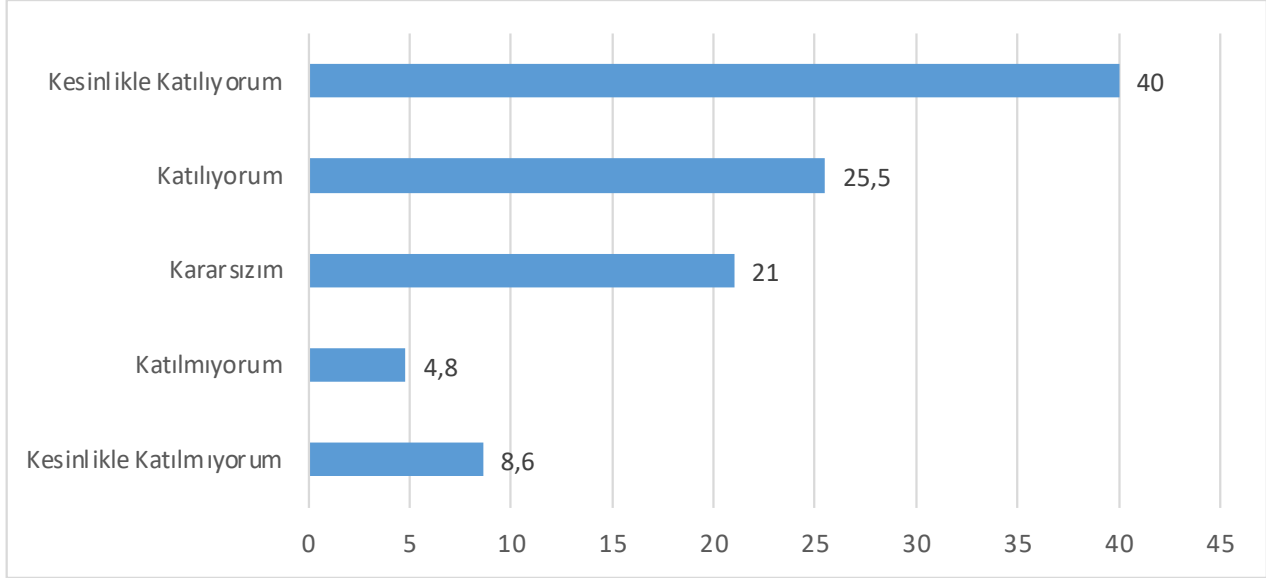
Grafik 29. "Gazeteci olmak giderek değersizleşiyor"





Gazeteciler değersizleşme düşüncelerine karşın yine de gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine inanmaktadır (Grafik 30). Gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 65,5) bu konuda olumlu görüş bildirmektedir. Kararsızların oranı yüzde 21 iken bu düşünceye katılmadığını belirtenlerin oranı ise yüzde 13,4'tür.

Grafik 30. "Gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine inanıyorum"



Bu sonuçlar cinsiyete, yaşa, çalışma şekline, mesleki deneyime, pozisyona, kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı bir farklılık içermemektedir. Bu noktada gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratma imkanı ile toplumsal faydası arasında da kayda değer bir ilişki tespit edilebilmektedir. Gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine dönük inanç arttıkça gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığına dönük kanaatler de yükselmektedir. Benzer şekilde gazeteciliğin değişim yaratabileceğine dönük inanç yükseldikçe, mesleği başkalarına tavsiye etme yönündeki değerlendirmeler de artmaktadır.

Tüm zorluklara ve uğradıkları erozyona rağmen gazetecilerin, mesleklerinin toplumsal anlamına ve işlevine dönük olumlu yaklaşımlarının, Türkiye’de gazetecilik mücadelesi için de önemli bir zemin oluşturabileceği belirtilebilir.



SONUÇ

Gazetecilerin çalışma koşullarına, haber üretim süreçlerine, mesleklerinin ve kendilerinin toplumsal anlamına ve değerine ilişkin görüşleri oldukça zorlu bir manzara sunmaktadır. Bu manzaranın oluşmasında bir yanda yıkıcı neoliberal politikaların yarattığı derin güvencesizlik ve geleceksizlik durumunun, diğer yanda ise artan siyasal otoriterleşme ve baskı ortamının etkili olduğu vurgulanmalıdır. Gelineen noktada gazeteciliğin hem mesleki hem kurumsal hem de toplumsal olarak ciddi bir dönüşümden geçmekte olduğu söylenebilir.

Gazetecilerin katılımları ve değerlendirmeleriyle gerçekleştirilen bu araştırma, medyadaki eski ve yeni sorunlar kadar bu sorunlarla baş etmeye çalışan gazetecilerin durumlarını, arayışlarını ve eğilimlerini de izleyebilmek bakımından anlamlı sonuçlara ulaşmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, önceki yıllarda gerçekleştirilen araştırmalarla oldukça benzer sonuçlar sunmaktadır.

Yaşanmakta olan dönüşüm bir yandan gazetecilerin çalışma koşullarının kötüleşmesine, çalışma sürelerinin uzamasına, ücretlerinin düşmesine ve işsizlik pratiklerinin yapılaşmasına neden olmaktadır. Diğer yandan ise haber üretim süreçlerinde suçlanma, gözaltına alınma ya da yargılanma kaygılarının gazetecilerde içselleşmesine, sansür- otosansür gibi pratiklerle ifade özgürlüğünün zedelenmesine yol açmaktadır. Tüm bunların sonucunda bir meslek olarak gazeteciliğin toplumsal anlam ve itibar bakımından giderek değersizleştiği ve bunun gazeteciler tarafından da ifade edildiği belirtilmelidir. Bu değersizleşme, gazetecilerin meslekleriyle kurdukları ilişkilerin değişmesinde, mesleklerinin toplumsal anlam ve değeri konusundaki motivasyonlarının yıpranmasında ve gazeteciler olarak kendilerine dönük imgelemlerinin aşınmasında görünür olmaktadır.

Dolayısıyla gazetecilerin çalışma koşullarında, haber üretim pratiklerinde ve mesleğe dönük değerlendirmelerinde yüksek bir memnuniyetsizlikten söz edilebilir. Türkiye’de gazeteciler yoğun koşullarda çalışmaktadır, haber üretim süreçlerinde korunmasız bırakılmaktadır, mesleki ve toplumsal değersizleşmeyi deneyimlemektedir. Hakikatin aktüel bilgisini üretmekle yükümlü gazetecilerin bu denli korunmasız, güvensiz-güvencesiz ve memnuniyetsiz olması, toplumun demokratik süreçleri ve mekanizmaları için de kaygı vericidir.

Yine de gazeteciler nezdinde gerek mesleklerinin savunusu konusunda gerekse kendilerinin meslekle kurdukları ilişkide dikkate değer kimi umut ve direnç noktalarının varlığı da söz konusudur. Yaşanan tüm zorluklara ve uğradıkları erozyona rağmen bu durumun Türkiye’de gazetecilik mücadelesi için önemli bir zemin oluşturabileceği belirtilebilir.

İçinden geçtiğimiz dönemde medya ve gazetecilik alanında demokratik, kamu yararı gözetilen, gazetecilerin eski ve yeni sorunlarını çözmeye aday, ifade özgürlüğünü geliştirecek uzum erimli politikalar üretilebilmesi hiç olmadığı kadar kritik bir ihtiyaç halini almıştır. Bu nedenle Türkiye’de gazetecilik mücadelesi aynı zamanda demokratik bir toplum arayışının da önemli bir parçası olarak değerlendirilmelidir.



Gazeteciler Cemiyeti

Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi
Üsküp Caddesi No:35 Çankaya/Ankara



+90 312 468 12 09



www.media4democracy.org
www.gc-tr.org
www.24saatgazetesi.com



facebook.com/media4democracy
twitter.com/democracy4media
instagram.com/media4democracy
youtube.com/media4democracy



Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi kapsamında
yayımlanan raporlara ulaşmak için [tıklayınız.](#)